Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

Fotografie a svět člověka s mentálním postižením

Autor: Zuzana Manová

Vedoucí práce: PaedDr. Jaroslava Zemková, Ph.D.

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením PaedDr. Jaroslavy Zemkové, Ph.D. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu. Dokumentace v příloze je použita se souhlasem žáku kurzu S fotoaparátem za poznáním.

Praha, 25. dubna 2008

Děkuji PaedDr. Jaroslavě Zemkové, Ph.D. za trpělivé vedení při zpracování mé práce, za poskytnutí rad a připomínek.

Také děkuji paní Evě Frančeové a studentům kurzu celoživotního vzdělávání S fotoaparátem za poznáním za naši společnou cestu, na které jsem se mnohému naučila.

Anotace

Fotografie a svět člověka s mentálním postižením

Ve své diplomové práci se zabývám fotografováním - koníčkem lidí s mentálním postižením, ale i prostředkem jejich sebevyjádření a komunikace s okolím.

Věnuji se problematice volného času, celoživotního vzdělávání, fotografii. Popisuji příklad konkrétního projektu celoživotního vzdělávání osob s mentálním postižením a průběh vlastního projektu podpořeného z programu Evropské komise.

Přílohou práce je výběr z prací studentů kurzu celoživotního vzdělávání S fotoaparátem za poznáním.

Annotation

Photography and the world of a man with mental handicap

In the thesis submitted herein, I focus on photography as a hobby of people with mental handicap, as well as, as means of their self-expression and communication with society.

I deal with the basics of leisure time, life-long education and photography. Further, I present an example of a currently running life-long educational project for people with mental handicap and, as well, my own project supported by EU youth program funds.

As an enclosure, there is a selection of pictures of students of a life-long educational program With Camera To a Knowledge.

ÚVOD **8**

1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE **10**

1.1. Mentální postižení 10

1.2. Rodina 14

Význam rodiny *14*

Rodina s dítětem s mentálním postižením 14

1.3. Kvalita života 18

1.4. Umění v životě člověka 19

1.5. Výchova a vzdělávání 21

Edukace osob s mentálním postižením *21*

2. CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ **24**

2.1. Význam celoživotního vzdělávání v moderní společnosti 24

2.2. Vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením 26

Kurs na doplnění vzdělání 27

3. VOLNÝ ČAS **31**

3.1. Pojem volný čas 31

3.2. Volnočasové aktivity osob s mentálním postižením 33

3.3. Nové trendy ve využívání volního času 35

4. FOTOGRAFIE OBECNĚ **37**

4.1. Historie fotografie 37

4.2. Základní kategorie práce s fotoaparátem 40

4.3. Fotografie a terapie osobnosti 42

5. VLASTNÍ VÝZKUM **43**

5.1. S Fotoaparátem za poznáním - příklad konkrétního projektu celoživotního vzdělávání osob s mentálním postižením 43

Představení programu, plán výuky 43

Struktura výuky a návaznost informací 46

Školní rok 47

Příklad časového plánu školního roku 47

Výstupy *51*

Ediční činnost 52

Vydané publikace 52

5.2. Učíme se fotografovat - vlastní projekt podpořený z programu Evropské komise 55

Popis činností 56

Příprava 57

Výsledky 58

Koneční příjemci 59
Dopad na místní úrovni 60
Navazující činnosti a hodnocení 60

ZÁVĚR **62**
POUŽITÁ LITERATURA **63**
POUŽITÉ ZKRATKY **67**
PŘÍLOHY **68**

Úvod

Fotografování je v dnešní době velmi rozšířená činnost. Také osoby s mentálním postižením dokáží zachytit své okolí na fotografie s velkým citem pro prostor a okamžik děje. Fotografie funguje jako prostředek sebevyjádření, usnadňuje komunikaci, pomáhá k zvýšení sebevědomí, získání určité jistoty orientace v prostředí. Prostřednictvím fotografie nám osoby s mentálním postižením říkají o sobě víc, než by se zdálo, slova moc nepotřebují. Tato komunikace je obohacením pro obě strany - pro lidi s mentálním postižením, ale i pro jejich okolí.

Lidé s mentálním postižením potřebují stimulující terapie, speciální vzdělávání a podporu přizpůsobenou jejich potřebám. Tato podpora by měla fungovat po celý průběh jejich života. I v dospělosti by tito lidé měli mít možnost vzdělávat se, rozšiřovat si své poznatky a zkušenosti a učit se zručnostem pro samostatný život.

Vzdělávání obohacuje každého člověka, tedy i jedince s mentálním postižením. Zkvalitňuje život člověka tím, že podněcuje jeho aktivitu, podporuje nezávislost, vybavuje jej potřebnými znalostmi a dovednostmi, které může uplatnit ve svém životě, především v sociálním styku. V procesu vzdělávání je třeba orientovat se především na silné stránky osobnosti a na zájem jedince, čímž se povzbuzuje motivace a přichází úspěch.

Od září 2004 jsem se tři roky jako asistentka spolupodílela na výuce projektu celoživotního vzdělávání osob s mentálním postižením S fotoaparátem za poznáním. Tato práce a prostředí mě inspirovalo k napsání projektu Future Capital[1] a později mé diplomové práce.

V teoretické části se krátce věnuji vymezení základních pojmů - mentální retardace, rodina, kvalita života, umění a vzdělávání. Dále se podrobněji zabývám tématy, která doplňují teoretické hledisko a zároveň přibližují spjatost se vzděláváním lidí s mentálním postižení, jako i oblast fotografování. Jsou to kapitoly Celoživotní vzdělávání, Volný čas a Fotografie obecně.

Souhrnné představení kursu celoživotního vzdělávání a dalších rozvojových aktivit je předmětem praktické části práce. V příloze je k dispozici výběr z fotografické tvorby studentů, a rovněž i přepis strukturovaných rozhovorů s vybranými osobami na kursu zúčastněnými (organizátor - student - rodič). Celkový popis průběhu

[1] Future Capital - projekt z grantu Evropských společenství, více v části 5.3.

organizování vlastního projektu může být také inspirujícím návodem pro příp. realizaci podobného projektu.

Cílem této práce je poukázat na možnosti osobního rozvoje lidí s mentálním postižením formou celoživotního vzdělávání s přiblížením konkrétního příkladu.

1. Teoretická východiska práce

1.1. Mentální postižení

Krajiny Vyšehradské čtyřky přijaly definici a klasifikaci mentálního postižení, které jasně vyjádřila Světová zdravotnická organizace (dále WHO) v 10. revizi Mezinárodní klasifikace chorob (vstoupila v platnost v roce 1992). Mentální postižení bylo zařazeno do kategorie psychických onemocnění a poruch chování. WHO interpretuje mentální postižení jako komplexní narušení schopnosti, které vznikne v období vývoje a které ovlivňuje všeobecnou úroveň inteligence (poznávací, řečové, motorické a sociální zručnosti). Je nutno říci, že i když WHO mluví o mentálním postižení v rámci Mezinárodní klasifikace chorob, mentální postižení není chápáno jako nemoc.

Dle výsledku IQ testů rozlišujeme čtyři úrovně mentálního postižení - lehké, středně těžké, těžké a hluboké. K těmto čtyřem stupňům se může zařadit ještě jiná a nespecifikovaná mentální retardace.

Dle dominantních temperamentních rysů rozlišujeme dva typy:

- *eretická forma* (typ. neklidem, zvýšenou pohyblivostí, impulsivním jednáním);
- *torpidníforma* (typ. klidným až apatickým jednáním)

U nevyhraněného typu jsou procesy vzruchu a útlumu relativně v rovnováze, popř. jeden z nich mírně převládá (Pipeková a kol., 1998).

Lehká mentální retardace (IQ 50-69) - je možné ji diagnostikovat až v předškolním věku (na základě řešení složitějších úkolů). Děti jsou normálně zařazeny do běžných škol, kde se objevují první problémy. Tito lidé jsou schopni o sebe pečovat, jejich vývoj je však oproti normě pomalejší. Bývají citově nevyspělí, mají sníženou úroveň sebekontroly. Dospělí jedinci jsou však schopni se zařadit do pracovního procesu a vykonávají většinou manuální práci.

Středně těžká mentální retardace (IQ 35-49) - diagnostikovatelná již v kojeneckém/batolecím věku. Do této kategorie jsou řazeni jedinci, jejichž celkový vývoj je opožděn, a to v oblasti chápání a užívání řeči, a zároveň je omezena schopnost se o sebe starat. Jsou však schopni si osvojit základy psaní, počítání i čtení. V dospělosti mohou vykonávat jednoduchou manuální práci.

Těžká mentální retardace (IQ 20-34) - vyznačuje se častou kombinací postižení, které je patrné od narození. Tito lidé jsou v starší literatuře označováni jako nevychovatelní a nevzdělavatelní. Praxe však dokazuje, že vhodnou péčí je možné významně přispět k rozvoji některých jejich dovedností. U těchto jedinců bývá snížena úroveň všech schopností. Často se u nich vyskytují i poruchy motoriky. Možnosti výchovy a vzdělávání jsou u těchto lidí značně omezené.

Hluboká mentální retardace (IQ<20) - vyskytuje se často v kombinaci s tělesným postižením. Tito jedinci už nejsou schopni se o sebe postarat sami, bývají imobilní nebo jsou alespoň značně omezeni v pohybu. Vyžadují stálou pomoc a stálý dohled.

Jiná mentální retardace - tato kategorie se užívá pouze tehdy, když určení stupně mentální retardace není pomocí běžných metod možné (většinou z důvodu senzorického nebo somatického poškození, poruch chování či autismu těžkého rázu.).

Nespecifikovaná mentální retardace - tato kategorie se užívá v případech, kdy je mentální postižení prokázáno, ale nemáme dostatek informací pro zařazení klienta do jedné z výše uvedených kategorií.

Pseudooligofrenie - mentální retardace v důsledku působení vnějšího prostředí. Není způsobena poškozením CNS (centrální nervové soustavy), ale nedostatečnou stimulací prostředí dítěte. Vzniká výchovnou zanedbaností, sociokulturním znevýhodněním jedince a psychickou deprivací. Sociální faktory se mohou podílet na variaci inteligenčního koeficientu v rozmezí 10 až 20 bodů. Tyto faktory bývají většinou příčinou lehké mentální retardace. Zdánlivá mentální retardace není stav trvalý, neměnný, při změně nepodnětného prostředí a vlivem vhodného výchovného působení může dojít ke zlepšení stavu.

Na rozdíl od oligofrenie, ***demence*** vzniká v průběhu života jedince, zpravidla po dovršení druhého roku života a je chápána jako důsledek poškození mozku různého druhu, vzniklé nemocí, úrazem.

Mentální postižení je trvalé. Na rozdíl od nemoci je to stav pomalého mentálního vývoje bez účinků medikace. Podle Švarcové se jako nejčastější příčiny mentální retardace uvádějí:

- následky infekcí a intoxikací,
- následky úrazů a fyzikálních vlivů,
- poruchy výměny látek, růstů, výživy,

- makroskopické léze mozku,
- nemoci a stavy způsobené jinými a nespecifickými prenatálními vlivy,
- anomálie chromozomů,
- nezralost (stavy při nezralosti bez uvedení jiných chorobných stavů),
- vážné duševní poruchy,
- psychosociální deprivace (stavy se snížením intelektu vlivem nepříznivých sociokulturních podmínek),
- jiné a nespecifické etiologie (Švarcová, 2000).

Každý mentálně postižený je *svébytný subjekt s charakteristickými osobnostními rysy*. Přesto se však u značné části z nich projevují (ve větší či menší míře) určité společné znaky, jejichž individuální modifikace závisí na druhu mentální retardace, na její hloubce, rozsahu, na tom, zda jsou rovnoměrně postiženy všechny složky psychiky, či zda jsou výrazněji postiženy některé psychické funkce a duševní vývoj je nerovnoměrný.

Mentální retardace se klinicky projevuje zejména:

- zpomalenou chápavostí, jednoduchostí a konkrétností úsudků,
- sníženou schopností až neschopností komparace a vyvozování logických vztahů,
- sníženou mechanickou a hlavně logickou pamětí,
- těkavostí pozornosti,
- nedostatečnou slovní zásobou, neobratností ve vyjadřování,
- poruchami vizuomotoriky a pohybové koordinace,
- impulzivností, hyperaktivitou, či celkovou zpomaleností chování,
- citovou vzrušivostí,
- sugestibilitou a rigiditou chování,
- nedostatky v osobní identifikaci a ve vývoji „já",
- opožděným psychosexuálním vývojem,
- nerovnováhou aspirací a výkonů,
- zvýšenou potřebou uspokojení a bezpečí,
- poruchami v interpersonálních skupinových vztazích a v komunikaci,
- sníženou přizpůsobivostí k sociálním požadavkům a některými dalšími charakteristickými znaky (Švarcová, 2000, str. 33).

Lidé s mentálním postižením potřebují stimulující terapie, speciální vzdělávání a podporu přizpůsobenou jejich potřebám. Táto podpora by měla být po celý průběh života. I v dospělosti by tito lidé měli mít možnost vzdělávat se, rozšiřovat si svoje poznatky a zkušenosti a učit se zručnostem pro samostatný život.

1.2. Rodina

Význam rodiny

Prvním a také nejdůležitějším sociálním prostředím, s nímž přichází jedinec do styku, je jeho rodina. Rodina je první malou sociální skupinou s výrazným výchovným posláním, jehož naplnění je právě v případě přijetí dítěte s postižením značně ztíženo. Nejvíce nesnází působí pravděpodobně to, že rodiče nemohou svému postiženému dítěti pomoci okamžitě.

Vztah k rodičům je základním sociálním vztahem dítěte. Rodiče svým chováním, reakcemi a podněty, které směřují k dítěti, pomáhají dítěti strukturovat okolní svět, poznávat ho a orientovat se v něm, organizovat informace a zkušenosti do významových vzorců, kterými se dítě zmocňuje okolního světa (Hadj-Moussová, 2001).

V prvním roce se tvoří základní struktura, případné odchylky se korigují obtížně. Každá nová zkušenost a podněty se začleňují do již vytvořených struktur, jejichž chápání závisí na předešlém vývoji. Pro optimální rozvoj je potřeba přiměřeného množství podnětů. Jak přílišné množství, tak i nedostatek podnětů může mít vážné důsledky v následném vývoji.

„Děti s určitým typem postižení mohou být v řadě případů ohroženy deprivací jako sekundárním druhem postižení. Děti s vrozeným postižením jsou zvláště ohrožené citovou deprivací především proto, že rodiče sami po narození postiženého dítěte procházejí velmi obtížným obdobím a při vnějším přijetí dítěte může jejich vztah být zatížen vnitřním odporem a ambivalencí. Navíc postižené dítě obtížněji vyvolává citový vztah. Citovou deprivaci prohlubuje i to, že dané dítě je často v poměrně útlém věku umísťováno do ústavního zařízení specializované péče" (Hadj-Moussová, 2001, str. 101).

Rodina s dítětem s mentálním postižením

Rodiče přistupují k narození nového dítěte s určitými představami a přesvědčeními o jeho potřebách a možnostech, vkládají do něj své naděje, nesplněná přání. Vidí v něm pokračování sebe sama (Matějček, 1986).

Narozením mentálně postiženého dítěte mají rodiče pocit vlastního selhání

v rodičovské roli, reakce na tuto situaci je ovlivněna převažujícími postoji společnosti. Pro rodinu není jednoduché se vyrovnat s různými, často nepředstavitelnými reakcemi svého okolí.

Rodiče si často stěžují na nevhodný způsob sdělení o postižení svého dítěte nemocničním personálem. Protahování, odmítavý přístup a nejasnosti okolo dítěte vedou rodiče ke zvyšování strachu, že něco není v pořádku.

Pokud dojde k postižení dítěte v pozdějším věků, bývá reakce rodičů odlišná. Nedochází zde k znehodnocení rodičovské prestiže. Rodiče se utvrdili ve své vlastní roli i normálnosti dítěte a jejich vlastní sebepojetí se pod působením později vzniklého postižení mění méně (Vágnerová, 1999). Později vzniklá vada je srozumitelnější, lidé přece mohou během života onemocnět nebo utrpět úraz. To je všeobecně známá situace, proto je také okolím lépe přijímaná.

Reakce rodičů na sdělení o narození postiženého potomka prochází typickými fázemi. Vágnerová uvádí sled reakcí na tuto zátěž:

* ***Fáze šoku a popření***

Šok je první reakcí na skutečnost, že dítě je postižené. Popření je obranným mechanismem vlastní psychické rovnováhy. Pro tuto fázi je typické hledání viníka. Rodiče nyní nechtějí slyšet nic o možnostech péče o dítě, protože ještě nedošlo ke smíření s faktem, že postižení vůbec existuje. Důležité je vyrovnání se s danou informací, to může trvat různě dlouhou dobu. A právě tady hraje důležitou roli zdravotnický personál a nejbližší rodina.

- ***Fáze postupné akceptace a vyrovnání s problémem***

V této fázi vzrůstá zájem rodičů o potřebné informace. Hledají příčiny postižení, viníka, který je za vše zodpovědný, řeší budoucnost svého dítěte. Reakce jsou buď emočního rázu: pocit vlastní viny a s tím spojené sebeobětování, pocity bezmoci a hanby. Únikem od dané situace může být umístění dítěte do institucionální péče nebo odchod partnera od rodiny. Racionální způsob zpracování problému je odvozen od vlastních zkušeností, zdravotního stavu, osobnostní výbavě, věku a dalších faktorech, a proto volba a varianty nejsou náhodné. Po zpracování a zvládnutí této informace se odvíjí další přístup a postoj rodičů k dítěti. Bude se také tak odvíjet výchovný přístup, který ovlivní dítě na celý život.

* ***Fáze realismu***

Rodiče už realisticky hodnotí danou situaci. Postupné přijetí s sebou nese otázky: „Co bych mohl udělat?", „Jak mohu pomoci?" V této fázi je připraveno místo pro adekvátní výchovné přístupy k dítěti, ale i budování vhodného rodinného klimatu (Vágnerová, 2001).

Zdeněk Matějček (2000) uspořádal do deseti bodů podmínky, které vedou k co nejlepšímu uspokojení potřeb dítěte z hlediska rodinného klimatu.

1. Rodiče by měli o svém dítěti co nejvíce vědět - nejlépe z odborných zdrojů.
2. Dítě s mentálním retardací potřebuje značnou dávku obětavosti (porozumění, výchovného vedení), ale ne „obětování se". - péči o dítě je nutné rozdělit mezi všechny členy rodiny.
3. Vztah k postiženému dítěti nemá mít charakter pasivného prožívání neštěstí - spíše aktivního řešení úkolu, který je třeba zorganizovat, rozpracovat do dílčích činností, získat pro něho odborné i laické spolupracovníky.
4. Rodiče musí znát a přijmout pravdu o budoucnosti vývoje svého dítěte
5. Pro zdárný vývoj dítěte je důležitější mu pomáhat k radostnému životu, než je litovat.
6. Každý cílevědomý krok ve výchově, v učení, v rehabilitaci chce svůj čas a náležitou míru.
7. Rodiče mentálně postiženého dítěte by se neměli úplně izolovat od okolního světa.
8. Rodiče mentálně postiženého dítěte by se měli zbavit přecitlivělosti na reakce okolí.
9. Je nutné si do maximální míry chránit manželství a rodinu.
10. Je třeba realisticky vyhlížet do budoucnosti (stran vlastní schopnosti zajistit potřeby dítěte i reálné pomoci okolí, stran institucionálního zajištění výchovy apod.).

Pro každé dítě je narození sourozence velkou změnou, o to více, když se narodí s mentálním (nebo i jiným postižením). Zdravé dítě může vůči postiženému sourozenci zaujmout ochranitelský postoj. Někteří se můžou stát pro ně jakýmisi vůdci. Jiný přístup rodičů k sobě a k sourozenci si rychle uvědomí. Mohou mít pocit viny, že oni jsou zdraví nebo pozornost rodičů k sourozenci závidí, to může vyvolat obranné mechanismy jako je nevhodné upoutávání pozornosti. U starších zdravých sourozenců

se často stává, že převezmou pečovatelskou roli. To bývá často starší sestra. Další variantou je přílišná koncentrace zájmu rodičů o zdravé děti. Což může způsobovat kompenzace neuspokojení z postiženého dítěte. Zdravé dítě má vynahradit zklamání. Oba přístupy poznamenávají sourozence na celý život. Rodiče by si měli uvědomit, jak náročnou situací zdravé dítě prochází. Měli by nepostižné dítě umět vyslechnout, protože jejich postřehy mohou napomoci ke zdravému rodinnému klimatu.

„Výchova mentálně postiženého dítěte leží ve větší míře na bedrech rodiny, a to zejména matky. Výchova tohoto dítěte a intaktního dítěte přibližně ve stejném věku je obtížnější a náročnější na pedagogické dovednosti, na čas a trpělivost rodičů. Výsledky se dostavují velmi zvolna, někdy dokonce tak pomalu, že vychovatel je téměř nezpozoruje. Každá sebemenší dovednost vyžaduje u mentálně postiženého dítěte dlouhodobý a trpělivý nácvik. Téměř každý z rodičů, který vychovává mentálně postižené dítě propadá pocitům neúspěšnosti, bezmoci a beznaděje. V takových situacích potřebují pochopení a povzbuzení nejbližšího okolí a odborné veřejnosti" (Černá in Lechtá a kol. 1997).

Plné zapojení dítěte s mentálním postižením do života rodiny a zároveň nalezení adekvátního postavení na přijatelné úrovni by mělo být nejdůležitějším cílem rodiny. Výchovné přístupy rodičů k mentálně postiženému dítěte se mohou lišit. Od nevhodných jako je úzkostná, rozmazlující, zavrhující, ochranitelská, rezignující výchova až po perfekcionalistickou výchovu. Nejvhodnější je přijmout dítě takové jaké je a snažit se o co nejlepší rozvoj jeho schopností. Postižené dítě může rodinu jak narušit, ale také ji semknout dohromady, zlepšit soudržnost a její sebepojetí (Chvátalová, 2001).

1.3. Kvalita života

Kvalita života může být definovaná jednak objektivně - sumou materiálních hodnot, sociálním a zdravotním zabezpečením, příležitostmi, které společnost poskytuje (k vzdělání, podnikání, seberealizaci, atd.), tak i subjektivně - vnímáním samotného jednotlivce, ve vztahu k jeho hodnotového řebříčku, k jeho schopnostem a dispozicím.

Společným znakem diskusí o kvalitě života od 70. let 20. století až do současnosti je nejednotnost ve stanovení indikátorů pro měření kvality života, jejich důležitosti a volby nejvhodnějšího měřícího nástroje. Dle odborníků vymezení pojmu kvalita života a volba měřícího nástroje závisí na účelu měření kvality života. Výsledkem je velké množství definic kvality života a různých nástrojů, nejčastěji dotazníků nebo stmkturo váných rozhovorů k jejímu měření.

Obecně lze tedy říci, že kvalita lidského života je ovlivněna hlavně zdravím, vzděláním, věkem, inteligencí, pohlavím, zemí, ve které člověk žije. Kvalita klesá při poruše zdraví a při znemožnění nebo omezení každodenní činnosti. Jedinec začne být handicapovaný. Společnost, ve které člověk žije, mu tedy buď pomáhá zvyšovat kvalitu jeho života, či je k ní lhostejná, nebo ji naopak snižuje.

Nemoc, úraz nebo dědičné zatížení mohou vyvolat deformaci organismu nebo poruchy jeho funkcí. Ty pak vedou k neschopnostem v určitých praktických činnostech, tedy disadaptabilitě. Vyrovnávání se s těmito neschopnosti ovlivňuje vývoj osobnosti, motivaci, potřeby i postoje postiženého k sobě a k možnostem seberealizace. Stejně tak ovlivňuje postoj postiženého kjiným lidem. Za daných okolností může dojít k nežádoucím poaichám identity osobnosti, až k desintegraci. To závisí na intenzitě a hloubce zátěží, které poruchy organismu vyvolaly, a na schopnosti postiženého se s nimi vyrovnat. Jsou to v podstatě vnitřní změny kvality života zdravotně postiženého člověka, které mohou mít různé konkrétní podoby (Jesenský, 1995).

„Subjektivní míra kvality života, jak ji prožívá sám postižený, je specificky závislá na rozporu, který postižení s sebou přináší. Dané postižení zvětšuje rozpor mezi potřebami a možnostmi je naplňovat s větší či menší mírou úspěšnosti tak, jak je tomu u zdravého člověka. Tento rozpor je pak zdrojem časté míry frustrace z nemožnosti naplňovat psychologické, sociální nebo materiální potřeby. Přijme-li tuto situaci jako osobní výzvu a ne úděl, má šanci najít své vlastní životní poslání a postupně jej naplňovat odpovídajícím tempem a způsobem" (Bédí, 2007, str. 17).

1.4. Umění v životě člověka

„Umění umožňuje vidět svět jasněji, neposkvrněně, nezatíženě, vnímá svět jinak, má schopnost poznávat a vyznat se v lidech, má schopnost analýzy a syntézy" (Blažek, Olmrová, 1985).

Umění nám dává možnost vyjádřit určitý obsah, jenž není sdělitelný jinými prostředky. Mnoho lidí dnes trpí emocionálními či psychickými problémy, které často pramení z nedostatku komunikace v mezilidských vztazích. Pomocí umělecké tvorby může člověk odkrývat jednotlivé vrstvy svého vnitřního i vnějšího bytí. Umění učí člověka vnímat jak svůj vnitřní svět, tak svět okolo sebe z jiného hlediska. Umožňuje vyjadřovat své pocity a pojmenovat je. Terapie uměním nabízí širokou škálu možností k sebevyjádření, ať už pohybem, či různými uměleckými technikami jako je kresba, malba, grafika, keramika a další. Zvláštním druhem léčby je muzikoterapie a muzikomalba.

Důležitý je samotný proces tvorby, kdy dochází k uvolnění nahromaděných emocí a napětí. Člověk se zabere do své tvorby a nevnímá svět okolo sebe. Pomocí umění lze vyjádřit své nejniternější představy, přání, obavy, které jsou ukryté v nejhlubším podvědomí. Spontánním uměleckým projevem nachází člověk nové dimenze myšlení, sebevyjádření. Při práci ve skupinách dochází k pokroku v mezilidské komunikaci.

Terapii uměním je vhodné použít v nemocnicích, ústavech pro mentálně a tělesně postižené, dětských domovech, kde lidé často trpí emocionálními problémy. Také je vhodná ve vzdělávacích ústavech nebo individuálně pro zdravé děti i dospělé, kteří se touto formou mohou naučit lépe znát sami sebe, rozvíjet své schopnosti a vnímání .

Umělecky zaměřené programy umožňující svobodné sebevyjádření, rozvíjení individuality a sebeuvědomění, mohou pomáhat rozvoji osobnosti člověka s mentálním postižením a mohou také posilovat jeho schopnost prosazovat vlastní lidská práva.

Postupy umělecky zaměřených programů by měly rozvíjet osobnost člověka s mentálním postižením. Klient nemá sloužit uměleckým ambicím vedoucího programu, ale umělecké prostředky mají sloužit klientovi. Bylo by optimální, kdyby vedoucí uměleckého programu byl zároveň členem týmu odborníků, kteří se klientovi věnují.

[2] URBÁNKOVÁ, E. ***Arteterapie.*** Dostupné z: <http://www.ao.C7./user-article-detail/arteteraple.html> [cit. 2008-4-14]

Nedostatkem tradiční ústavní péče bylo nerespektování vlastního světa klientů a vytváření náhradního umělého světa. Člověk s MP disponuje omezenými verbálními schopnostmi a dovednostmi. Často při běžném rozhovoru nedokáže sdělit svá přání a pocity. Pro zjištění jeho skutečných potřeb je třeba hledat alternativní komunikační prostředky. Sebevyjádření prostřednictvím pohybu nebo výtvarného projevu může být efektivní alternativní forma komunikace[3].

LANDISCHOVÁ, E. ***Tanec a přirozený svět lidís mentálním postižením.*** Dostupné z: <jltt]j://vvww.dobromvsl.cz/sci ipts/detail.t)hp?id=537> [cit. 2008- 4-10]

1.5. Výchova a vzdělávání

V současné době prochází vývojem nejen terminologické vymezování pojmů výchova a vzdělávání, ale i chápání jejich vzájemných vztahů. Vzdělání je chápáno jako osvojení si určité soustavy vědomostí, dovedností a návyků. Pod termínem výchova se rozumí utváření a rozvíjení osobnostních kvalit člověka ovlivňujících jeho chování.

Anglický termín ***education*** zahrnuje výchovu i vzdělávání. Toto pojetí převládá i v současné interpretaci pojmů v naší pedagogice. Termínem vzdělávání dnes často označuje každé záměrné působení na člověka rozvíjející jeho schopnosti duševní i fyzické a v podstatě jakoukoli stimulaci jeho činnosti (Švarcová, 2000).

Edukace osob s mentálním postižením

Proces modernizace speciální pedagogiky je velmi rychlý a proměnlivý. Je také zjevné, že obecně dnešní edukace se svými výchovně vzdělávacími složkami a cíli směřuje zejména k celoživotnímu učení a rozvoji jedince jako takového, protože jedním z nejcharakterističtějších znaků člověka je schopnost „učit se". Dnes jsou již i u nás do pravidelné školní docházky zařazovány děti, které by ještě před několika málo lety byly od povinného vzdělávání osvobozovány. Novodobé tendence zdůrazňují nezbytnost výchovy a vzdělávání všech mentálně retardovaných, kteří mají přiznána veškerá práva na plnohodnotný život ve společnosti, ale také povinnost intaktní společnosti vytvořit systém podpory a speciálních služeb, které by potřeby těchto jedinců adekvátně naplňovaly po celý jejich život (Franiok, 2005).

Realizace vzdělávání osob s mentálním postižením je upravena Školským zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Následně se problematiky vzdělávání osob s mentální retardací týká Vyhláška č. 73/2005 Sb., která stanovuje také speciální vzdělávání těchto dětí, a to: v mateřské škole speciální, základní škole praktické, základní škole speciální, odborných učilištích a praktických školách. Tyto instituce slouží zejména jedincům s lehkým a středně těžkým stupněm mentální retardace. Žáci s těžkým mentálním postižením, žáci s více vadami a žáci s autismem se mohou vzdělávat v základní škole speciální, pakliže nejsou

vzděláváni jinak, například individuálně, tj. bez pravidelné účasti na vyučování.

Pro zbývající populaci s těžkou a hlubokou mentální retardací, popřípadě kombinovanými těžkými vadami, je zde také ústav sociální péče. Vzdělávání žáků s těžkou a hlubokou mentální vadou je umožněno také na základě Vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Těmto žákům, samozřejmě s ohledem na rozsah speciálních vzdělávacích potřeb, pak náleží nejvyšší míra podpůrných opatření, kterými se rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů. Mezi tato opatření dále patří zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování poradenských služeb, zajištění služeb asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve řídě nebo jiná úprava organizace zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka.

Pro ilustraci nabízím přehledné schéma, které zobrazuje veškeré možnosti celoživotního vzdělávání jedinců s mentální retardací podle věku:

Předškolní věk: mateřská škola, mateřská škola speciální, třída mateřské školy s upraveným vzdělávacím programem (speciální třída mateřské školy)

Školní věk:

základní škola:

- přípravný ročník pro žáky ze sociokulturně znevýhodněného prostředí
- třída základní školy s upraveným vzdělávacím programem
- třída pro žáky s autistickým spektrem poruch

základní škola praktická:

- třída základní školy praktické s upraveným vzdělávacím programem
- třída pro žáky s autistickým spektrem poruch
- třída základní školy praktické při ústavu sociální péče pro mentálně postižené
- přípravný ročník pro žáka ze sociokulturně znevýhodněného prostředí při základní škole praktické

základní škola speciální:

- přípravný stupeň základní školy speciální
- třída základní školy speciální pro žáky s více vadami
- třída základní školy speciální pro žáky s autistickým spektrem poruch
- rehabilitační třída základní školy speciální
- třída základní školy speciální při ústavu sociální péče pro mentálně postižené

Adolescenti: střední školy, střední odborná učiliště, odborná učiliště s dvouletou přípravou a tříletou přípravou, praktická škola s dvouletou přípravou, praktická škola s jednoletou profesní přípravou

Dospělí: večerní škola pro dospělé s mentálním postižením (SPMP, PŠ, ÚSP, ZSS), kurzy k doplnění základního vzdělání (ZŠ)[4].

Pro zbývající populaci s těžkou a hlubokou mentální retardací, popřípadě s kombinovanými těžkými vadami, je zde také ústav sociální péče.

„Pokud se nám podaří zařadit co nejvíce postižených dětí do běžné školní skupiny vrstevníků, posílí to nejen jejich sebevědomí, ctižádost a sociálněadaptační schopnosti, ale také napomůže vytváření nezkresleného obrazu, který o nich budou jejich spolužáci mít. Tento obraz se v dospělosti zhodnotí i v přístupu veřejnosti ke spoluobčanům se zdravotním handicapem. Naopak u dětí a mládeže, jejichž stupeň tělesného, smyslového či mentálního postižení (případně v kombinaci) je natolik závažný, že neumožňuje zařazení do „normálních" škol, je třeba podporovat rozvoj speciálních škol a domovů rodinného typu, stacionářů či specifických komunit" (Novosad, 2000, s. 26).

[4] SPMP - Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o.s., PŠ - Praktická škola, ÚSP-Ústav sociální péče, ZŠS - Základní škola speciální, ZŠ - Základní škola

2. Celoživotní vzdělávání

2.1. Význam celoživotního vzdělávání v moderní společnosti

Celoživotní vzdělávání zahrnující všechny své formální či neformální typy nabývá v dnešní postmoderní společnosti přímo strategický charakter. Není to již jen záležitost osobního individuálního zájmu, nýbrž efektivní nástroj k plnému využití a posílení lidského kapitálu společnosti. Moudré vlády si uvědomují, že nejcennějším aktivem společnosti jsou její lidé, přičemž hodnota jednotlivce by neměla být chápána jen v rámci ekonomických vztahů.

Celoživotní vzdělávání vychází přímo z aplikace základních lidských práv na vzdělání a rovnost příležitostí. Význam celoživotního vzdělávání pro dnešní společnost je podtržen i zájmem nadnárodních institucí o jeho systémové uplatňování a další rozvoj. Deklarace Rady Evropy ke strategii celoživotního vzdělávání mj. uvádí: „Celoživotní učení musí usilovat o podporu schopností, zvyšování zaměstnanosti, a co nejlepší využívání existujícího lidského potenciálu..., o odstranění sociálního vyloučení a podporu aktivní účasti občana na životě demokratické společnost" (in Šiška, 2005, s. 29). V lednu 2004 bylo přijato Společné memorandum o sociálním začleňování ČR a EU, ve kterém Česká republika vyhlásila vytvoření a zavedení komplexního systému celoživotního učení za svoji politickou prioritu.

Koncept celoživotního vzdělávání by měl v praxi naplnit tři (navzájem propojené) základní rozměry:

- rozměr osobního rozvoje - zahrnuje kontinuální rozvoj jednotlivců, celoživotní učení pro všechny, a rovněž i poskytnutí druhé šance pro ty, kteří předchozí příležitosti z různých důvodů nevyužili;
- sociální soudržnost a kvalita komunitního života - rovnost příležitostí upevňuje společenskou soudržnost a podporuje integraci/akceptaci minoritních a různých znevýhodněných skupin obyvatelstva;
- inovace a ekonomický rozvoj - podporuje budování znalostní ekonomiky, podporuje zaměstnanost a využití ekonomického potenciálu krajiny.

Současné chápání celoživotního vzdělávání, které se v pojetí jednotlivých zemí OECD v některých aspektech liší, má řadu shodných prvků, k nimž patří zejména:

- přesvědčení o tom, že vzdělávání a učení má hodnotu samo o sobě a nikoliv jen

hodnotu instrumentální;

sdílené přání všeobecné dostupnosti učebních možností, bez ohledu na věk, pohlaví nebo zaměstnání;

uznávání širokých možností různých prostředků a metod výuky a učení, u těch, kdo se učí jsou podporovány osobní rysy potřebné pro návazné učení včetně motivace;

shoda v tom, že koncept celoživotního učení je předkládán jako kritika jednosměrných vzdělávacích filosofií, které nazírají vzdělávání jako proces ohraničený „začátkem" a „koncem";

na rozdíl od dřívějších koncepcí periodického vzdělávání, které byly evropskou strategií učení během 70. let, je cílem současné koncepce celoživotního učení zrušit ve školských systémech „konečné fáze" tak, aby veškeré programy ústily do programů dalších (Švarcová, 2004).

2.2. Vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením

„Celoživotní učení má člověku poskytovat možnost vzdělávání v různých stádiích jeho rozvoje až do úrovně jeho možností v souladu s jeho zájmy, úkoly a potřebami." (Palán in Frančeová a kol., 2003, s.20).

Jestliže platí vztah, že vzdělávání usnadňuje (a obohacuje) život, v případe lidí nějakým způsobem znevýhodněných to platí dvojnásob. I z tohoto důvodu by měla být možnost učení a vzdělávání přístupná všem bez rozdílu.

Vzdělávání může obohatit každého člověka s mentálním postižením a změnit jeho život, zvláště život dospělého jedince, neboť nabízí aktivní silu pro to, aby lidé převzali kontrolu nad svými životy tím, že se chovají více nezávisle, učí se stále novým a novým dovednostem, učí se lépe komunikovat apod.

„Vzdělávání míří také k samé podstatě mentální retardace, tj. ovlivňuje intelektuální funkce, vyrovnává nerovnoměrnosti vývoje jednotlivých stránek osobnosti, odstraňuje poruchy v oblasti adaptivního chování a usnadňuje orientaci v životě bez ohledu na to, o jaký stupeň postižení se jedná…

Mnohými výzkumy a především výchovně vzdělávací praxí s dětmi, mladistvými i dospělými lidmi s mentální retardací se však stále více potvrzuje, že existují určité stránky osobnosti (jako např. citová) a schopnosti (jako např. tvořivost), které zůstávají nepostiženy a jsou přístupny širokému rozvoji." (Černá in Vzdělávání jako pomoc pro samostatný život, 2003, s. 21-23).

K tomuto rozvoji však lidé s postižením nutně potřebují podporu majoritní společnosti.

V případě celoživotního vzdělávání osob s postižením je nutné rozlišit dvě základní formy (Šiška, 2005, s. 31):

- základní školní vzdělávání dospělých, jež nenabyli předtím než se stali dospělými;
- v ostatních případech jde o další vzdělávání navazující na vzdělání získané v mladším věku.

Obecně se rámec celoživotního vzdělávání skládá ze tří pilířů: (1) formální vzdělávání (formální forma vzdělávání v státních i nestátních institucích); (2) neformální vzdělávání (formou participace na různých zájmových aktivitách, probíhá mimo formální vzdělávání); (3) informální vzdělávání (představuje učení

z každodenních interakcí v sociálním prostředí jednotlivce). (Zemková in Frančeová a kol., 2003).

Kurs na doplnění vzdělání

Pro osoby, které nezískaly základní vzdělání, může základní a střední škola po projednání se zřizovatelem organizovat v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem základního vzdělávání kursy pro získání základního vzdělání (Zákon 561/2004 Sb,, § 55, odst. 3).

V současné době je možné na základě § 8 odst. 9 vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělání dětí, žáků a studentů se speciálními potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, a dle informace č.j. 18965/2005 - 24 organizovat kursy k získání základů vzdělání poskytovaného základní školou speciální. Umožňuje edukaci občanů i s těžším mentálním postižením, z nichž mnozí v minulosti nebyli soustavně vzděláváni. Kursy jsou určeny osobám, které ukončily povinnou školní docházku v některém z nižších ročníků základní školy speciální, kteří dovršily 20 let věku a doposud nezískaly základy vzdělání poskytovaného základní školou speciální. Po ukončení se těm nejúspěšnějším absolventům nabízí možnost pokračovat ve vzdělávání v jednoleté praktické škole. Kursy k získání základů vzdělání organizuje pověřená základní škola speciální (Pipeková 2006, s. 100).

Doporučené formy vzdělávání:

- Kurs na doplnění vzdělání poskytovaný základní školou speciální trvá minimálně jeden rok. Je určen žákům, kteří jsou schopni docházet do školy. Časová dotace hodin a harmonogram frekvence docházky do školy je dána možností školy a uchazeče.
- Individuální výuka pod patronací speciálního pedagoga speciálně pedagogického centra nebo učitele základní školy speciální, která probíhá na základě individuálního vzdělávacího plánu. Individuální výuka probíhá zejména u imobilních nebo jinak těžce postižených zájemců v domácí, či ústavní péči.

Obsah vzdělávání se do doby schválení rámcového vzdělávacího programu pro základní školu speciální doporučuje na základě Informace MŠMT k organizaci kursu stanovit takto:

- Vzdělávací program pomocné školy a přípravného stupně pomocné školy, schválený MŠMT ČR
- Rehabilitační vzdělávací program pomocné školy.

Základní škola speciální vypracovává individuální vzdělávací plán podle dosaženého vzdělání a míry jejich znalostí, schopností a potřeb. Zkouška je dle *Informace MŠMT* k organizaci kursu doporučena takto:

Osoby s mentálním postižením si v těchto kursech osvojují určité poznatky a vědomosti, získávají praktické návyky a dovednosti spolu se schopností orientace v širším sociálním prostředí. Důraz se klade na praktické vědomosti. Je zde i individuální logopedická péče a jako relaxace i výtvarná a hudební výchova. Kursy přispívají k obohacení života osob s mentálním postižením, rozšíření komunikačního okruhu, citový kontakt s novými lidmi, zlepšení sebehodnocení, zlepšení aktivity, sebedůvěry a nezávislosti. Mentálně postižení lidé potřebují celoživotní vedení a podporu v učení, které se sice nejeví tak efektivní, ale jeho výsledky jsou pro život takového jedince velmi užitečné, zejména ve vedení k soběstačnosti. Mentálně postižený dospělý, pokud je ponechán bez dalšího vedení, ztrácí své pracně nabyté vědomosti, dovednosti a návyky.

Večerní školy

Večerní školy splňují principy celoživotního vzdělávání jako společenskou aktivitu, vzdělávání dospělých a zároveň je volnočasovou aktivitou těchto osob.

Vzdělávání dospělých je součástí celoživotního vzdělávání, které vyjadřuje potřebu aktivizace lidských zdrojů (Průcha, Walterová, Mareš, 1995).

Večerní škola je příkladem zájmového vzdělávání, které slouží zpravidla především rozvoji zálib nebo osobně motivovaných znalostí, zároveň však jsou jeho výsledky využitelné i v jeho profesní kariéře jednotlivce a přispívají ke zvyšování úrovně vzdělanosti (Národní program rozvoje vzdělávání v ČR 2001, s. 83).

Večerní školy pro dospělé s mentálním postižením vznikly z podnětu Psychopedické společnosti, jejich zřizovatelem jsou občanská sdružení. Často je iniciují

rodiče, ale i pracovníci ústavů sociální péče, kteří mají zájem své svěřence dále systematicky vzdělávat. Večerní školy vyučují zpravidla v budovách škol, ať už speciálních, základních školách praktických nebo také v běžných základních školách, ve třídách, v nichž není odpolední vyučování. Někdy se vyučuje i v prostorách ústavů, např. v klubovnách nebo jídelnách, ale to je řešení spíše nouzové. Pro vzdělávání je přínosné, jestliže svěřenci mohou opustit prostředí a atmosféru ústavů, kde žijí a přejít jinam, kde jsou vhodné podmínky pro vzdělávání. Výuka je zpravidla dvakrát týdně po dvou až třech hodinách.

Obsah vzdělávání ve večerních školách vychází ze zájmu studentů a dosažení úrovně jejich předchozího vzdělání. Jak uvádí Švarcová škola se může věnovat např.:

- Rozvíjení komunikačních dovedností studentů a jejich schopnosti vyjadřovat své potřeby, názory, pocity a zkušenosti, ale i své potřeby, zdokonalování jejich schopnosti komunikovat s ostatními lidmi.
- Opakování učiva zpravidla na úrovni základní školy speciální (dříve pomocné školy). Výuka by měla probíhat zábavnou formou, aby studenty nenudila a neodrazovala ani v případě, kdy jim učení půjde velmi pomalu.
- Orientace v okolním světě a životě. Čtení novin, knížek, leporel, vystřihování zajímavých článků, případně obrázků (např. někdo sbírá a lepí si do sešitu auta, jiný obrázky koček, psů, květin, podle svého zájmu). Oblíbené je i psaní dopisů blízkým osobám nebo kamarádům v jiných zařízeních, případně pohlednic k svátkům a narozeninám.
- Práce s počítačem. Jsou-li k dispozici počítače a snadné počítačové programy, studenti se zpravidla s nimi překvapivě rychle naučí zacházet.
- Výchovné a umělecké předměty - hudební výchova, výtvarná výchova, dramatická výchova, taneční výchova, tělocvik.
- V některých večerních školách je oblíbená i výuka cizích jazyků. Frekventanti se toho naučí sice poměrně málo (pozdravy, několik základních frází, číslovky), ale udělá jim to radost.
- Různé další zajímavosti podle zájmu studentů a zaměření učitelů.

" Základním krédem z něhož většina večerních škol vychází je: všechno, čemu se člověk naučí, obohatí jeho život (Švarcová, 2003).

Večerní školy dnes už plní nezastupitelnou funkci. Lidé se zde doplňují a prohlubují své vzdělání, vhodně a hodnotně využívají svůj volný čas a v neposlední řadě plní i významnou socializační roli. Umožňují lidem s mentálním postižením vzájemně se stýkat, komunikovat a navazovat přátelské vztahy. To oceňují zejména ti občané s mentální retardací, kteří žijí doma ve svých rodinách a často trpí nedostatkem kontaktů se svými přáteli a kamarády.

3. Volný čas

3.1. Pojem volný čas

„Volný čas je činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a přináší mu příjemné zážitky a uspokojení" (Hofbauer 2004, s. 13). Je možné ho chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil (Průcha, Walterová, Mareš, 2001). Smyslem je především dopřát si možnost odpočinku, relaxace, rekreace a oddechu. Nejde jen o pasivní trávení volného času jako je odpočinek spánkem, sledováním televize, čtením knížky, atd. Lidé tráví svůj volný čas i aktivně - pobývají venku, chodí na vycházky, věnují se kultuře, seberealizují se, sebevzdělávají atd.

Do volného času nelze zahrnout dobu, kdy si člověk zabezpečuje biologickou existenci (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Některé osoby ale i v těchto činnostech nachází koníčka např. ve vztahu k přípravě (i konzumaci) jídla (Pávková a kol, 2002).

Kromě odpočinku, zábavy a kompenzace jednostranných učebních činností umožňuje volný čas:

- poznání různých druhů činností a oblastí života společnosti, což je důležité z hlediska přípravy pro povolání i pro ostatní formy účasti člověka na životě společnosti,
- formování dovedností, vědomostí, schopností, zájmů a volních rysů osobnosti v zájmových činnostech,
- upevnění duševního i tělesného zdraví a osvojení návyků vhodného naplnění volného času vedoucí k mnohostrannému a vnitřně bohatému životu (Čáp, 1993, s. 311).

Z psychohygienického hlediska by měl volný čas splňovat charakteristiky:

- měl by být naplněn spíše aktivními než pasivními činnostmi
- měl by být vstřícný k lidem a světu
- volnočasové aktivity by měly vést k sociální integraci
- volný čas by měl umožňovat emocionální reflexi a individuální projevy.

Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Lidé mu přisuzují různý význam. Optimálním stavem je uvést do rovnováhy sféru povinností a sféru volného času. Na způsobu využívaní a hospodaření volného času se podílí především rodina - měla by formovat zájmy, podporovat centrální, hluboký a celoživotní zájem (Pávková a kol, 2002).

3.2. Volnočasové aktivity osob s mentálním postižením

Celoživotní vzdělávání, příp. jiné organizované formy volnočasových aktivit, můžou mít specifický význam při smysluplném vyplnění volného času lidí s postižením. Jsou to právě tyto skupiny lidí, které mají - vzhledem ke svému postižení (těžkosti se zaměstnáním, společenská deprivace, atd.) - volného času víc než ostatní. Volný čas se stává dominantním prostorem pro jejich realizaci, učení a rozvoj.

„Při citlivém a nenásilném vedení lze u jedinců s handicapem objevit a dále rozvíjet mnohé netušené specifické schopnosti. Největší pomocí však je, když tyto jedince vezmeme mezi sebe" (Pávková, In: Fotografujeme: Já a mí blízcí, 2003).

U osob s mentálním postižením hraje důležitou roli vyvážená struktura volného času. Při náročnějších aktivitách, jakými jsou zejména vzdělávání a práce, se projevuje zejména zvýšená unavitelnost. Je tedy nutné zohlednit optimální poměr mezi prací, vzděláváním a volným časem tak, aby se eliminovala jednostranná zátěž. Pevný denní/ týdenní/ celoroční režim a zavedené opakující se rituály poskytují pocit jistoty a pomáhají lépe se orientovat v čase.

Volný čas mentálně postižených je důležité citlivě ovlivňovat. Rodina má primární nejdůležitější odpovědnost za výchovu dítěte, vytváří životní styl a tedy se podílí i na organizaci volného času. Jedinci s mentálním postižením mohou být v rodinném kruhu zapojeni do různých činností. Například práce v domácnosti, dílně nebo na zahradě, chvíle herní aktivity, formy esteticko-výchovných činností, tělovýchovné a sportovní aktivity, rodinné vycházky, výlety, dovolené, návštěvy příbuzných, večerní posezení, zhodnocení dne.

U mentálně postižených dětí i dospělých je důležité myslet na to, že ve většině případů je nutný dozor. Ne všichni jsou i po delším vedení schopni trávit svůj volný čas samostatně, to znamená, že tito lidé jsou odkázáni především na pomoc druhých. Rodina (nebo případná instituce, kde člověk žije) určuje mentálně postiženým jedincům, jak a kde budou trávit svůj volný čas.

Rekreace a aktivity ve volném čase přináší lidem potěšení, uvolnění a setkávání s lidmi stejných zájmů, kteří se mohou stát přáteli. Ideálním řešením je, pokud jsou rodiče v kontaktu s dalšími lidmi, které spojuje stejný problém nebo jsou například členy nějakého sdružení. Tato sdružení pořádají pro své členy různé akce, velmi se osvědčily několikadenní výlety. Dětem i rodičům je dána možnost si v knihu přátel na

pár dní oddechnout, zregenerovat své síly.

Je mnoho cest, jak dosáhnout toho, aby i lidé s mentálním postižením měli dostatek příležitostí k navazování a udržení přátelství. Podpora a služby, které lidé s mentálním postižením potřebují, by jim měly být poskytovány v prostředí z nějž vyšli, tam, kde žijí, studují, pracují, mezi lidmi bez postižení. Zatím je v ČR nejznámější a nejrozšířenější Společnosti pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o.s. (SPMP, více o tomto sdružení v části 5.1.). Toto Sdružení pořádá různé rehabilitační rekreační akce, různé formy turistiky, prázdninové letní i zimní rekreační pobyty s vhodnou pohybovou náplní i jiné jednorázové či celoročně probíhající akce.

Lidé s mentálním a kombinovaným postižením vychovávaní v domácích podmínkách, tj. mimo ústavní výchovu, často navštěvují denní stacionární zařízení. Pod odborným dohledem rozvíjejí svoje dovednosti, vědomosti a návyky, ale i tráví svůj volný čas. Mimo tyto ústavy mohou navštěvovat (sami nebo s rodiči) sdružení a kluby pro pomoc mentálně postiženým v jednotlivých městech a také různá občanská sdružení věnující se lidem s trvalým duševním onemocněním. Mnohé, zejména nestátní stacionáře, nabízejí svým svěřencům i možnost realizovat se formou pracovní terapie pod dohledem v chráněných dílnách (např. v dílně kovotepecké, keramické, textilní, dřevodělné a v dílně s přírodními materiály, atd.).

Občanská sdružení a kluby zabývající se péčí a výchovou lidí s mentálním postižením nabízí volnočasové aktivity pro svoje klienty formou jednorázových i dlouhodobých aktivit. Provozují chráněné dílny a pracoviště, chráněná bydlení, zajišťují rehabilitační péči a terapie, krizovou pomoc a asistenční službu, dále informují rodiče a příbuzné osob s mentálním defektem o jejich možnostech a zajišťují i právní poradenství v oblasti týkající se práv mentálně postižených a jejich rodin.

Ráda bych zdůraznila, že k tomu, aby spolutvůrci (rodiče, pracovníci ve zmíněných institucích) byli schopni a měli dostatek sil organizovat hodnotně volný čas svých dětí (svěřenců), sami by měli dle svých zálib a možností využít svůj volný čas. Vlastní prostor pro oddych, regeneraci, tedy pro volný čas podle svého zaměření, by měl být nezbytnou součástí seberealizace.

3.3. Nové trendy ve využívání volného času

V dnešní době se zavádějí do praxe nové styly práce s mentálně postiženými - jsou určeny i osobám s těžkým či hlubokým mentálním postižením, ale využívají se i u lehčích forem mentálního postižením. Jde především o různé typy terapií (Švarcová, 2001):

- ***ergoterapie*** **-** je v podstatě léčba prací. Je to libovolná, pro klienta vhodně zvolená tělesná nebo duševní činnost, která je vykonávána pod lékařskou supervizí, má léčebnou hodnotu, napomáhá návratu nebo náhradě ztracených funkcí, zabraňuje zhoršení a umožňuje zlepšení celkového stavu klienta.
- ***canisterapie*** - je terapie, která využívá psů k léčebným účelům. Je to metoda, při které se využívá kontaktu se psem, má vliv na psychomotorický vývoj jedinců zdravých i jedinců se speciálními potřebami, a to všech věkových kategorií.
- ***felinoterapie*** **-** využívání koček k léčebným účelům. Tato terapie je méně častá a méně rozvinutá než canisterapie.
- ***hipoterapie*** **-** je metoda pohybové léčby a podpůrná rehabilitace, která využívá hybné fyziologické impulsy koně ke koordinaci motoriky pacienta spolu s dalšími psychologickými dopady, které vznikají při komunikaci pacienta s trenérem a pacienta s koněm.
- ***muzikoterapie*** - léčba hudbou, hudební výchova rozvíjí u dětí vnímání rytmu, tempa, melodie, harmonie, také hudebního výrazu. Celkově vede k jejich tvořivé nápodobě, rozvíjí např. nonverbální komunikaci. Receptivní muzikoterapie je založena na poslechu hudby, sdělování prožitků a jejich interpretaci. Aktivní muzikoterapie spočívá v hudební improvizaci či reprodukci s použitím individuálních výrazových prostředků (hlasu, tleskání) nebo jednoduchých nástrojů.
- ***arteterapie*** - umožní klientovi sebevyjádření k jeho psychotraumatizujícím zážitkům pomocí výtvarné tvorby. Chápeme ji v této souvislosti jako relaxační činnost, nebo jako prostředek k rozvoji vnímání, popřípadě k sebeuzdravování.
- ***dramaterapie*** **-** obecnými metodami dramatické výchovy je improvizace. Dramatika je schopna zlepšit tvořivé myšlení, podněcuje obrazotvornost, formuje charakter, vyváženě působí na všechny psychické funkce, rozvíjí komunikační schopnosti verbální i neverbální, učí chování v nejrůznějších životních situacích.

Jednou z dalších netradičních forem práce s mentálně postiženými lidmi je tzv. ***Snoezelen*** (českém jazyce nemáme zatím pro tuto formu práce odpovídající vhodný ekvivalent). Slovo snoezelen vzniklo ze slov „snuffelen", což znamená čichat, slídit, a „doezelen" v překladu pospávat, dřímat, označovalo speciálně vytvořené prostředí jako řešení volnočasových aktivit osob s mentálním postižením. V dnešní době se myšlenka snoezelnu mírně změnila. Tyto speciálně vybavené místnosti nejsou pouze pro volnočasové aktivity mentálně postižených. Vedle relaxační funkce mají i funkci terapeutickou. Kromě mentálně postižených jedinců jsou také vhodné pro klienty po operacích mozku a mozkových zranění, s duševní poruchou, se smyslovým postižením, pro seniory s různým typem demence, pro děti se syndromem ADHD a další.

Snoezelen je zvláštní nabídka k využití času pro lidi s nejtěžšími formami postižení, kteří jen velmi málo využívají jiné aktivity a nemohou chodit ani do školy, ani do „práce", nýbrž tráví převážnou část svého života na pokoji, kde jsou ubytováni. Umožňuje jim vyjít z jejich běžného prostředí a přejít do jiných prostor, kde mohou získat zcela jiné nové zkušenosti. Právě u této skupiny postižených lidí se vychází z toho, že při vnímání a poznávání svého okolí jsou odkázáni na primární smyslové vjemy a odpovídající doprovodné pocity a pohyby - ty však v běžném životě nemohou být často správně prožity a zpracovány (Švarcová, 2000).

Snoezelen je komplexní zaměstnání smyslů, jde o prožití hlubokého smyslového zážitku. Zbytečné podněty se redukují, cíleně je klientům nabízeno množství podnětů, zaměřených na prožívání libých pocitů, k získaní zkušeností mimo běžný život. Klient si podněty vybírá bez zásahu vychovatele (ten zasahuje jen když je klient ohrožen). S předměty může klient manipulovat dle libosti. Navozením libých pocitů - tlumenou hudbou a světlem - by mělo dojít k uvolnění, relaxaci jedince.

Výchovná a vzdělávací péče o děti, mládež a dospělé s mentální retardací se zaměřuje na zlepšení kvality jejich života a stále hledá nové formy, metody a způsoby, jak nejefektivněji tohoto cíle dosáhnout. K těmto novým podpůrným a stimulačním formám a metodám patří snoezelen, psychorelaxační místnosti nebo prenatální místnosti. Pro podporu a stimulaci správného vývoje je možné použít různých facilitačních technik. K relaxaci a uvolnění se naopak hodí zařazení různých masáží.

4. Fotografie obecně

4.1. Historie fotografie

V dnešním světě je fotografie zcela samozřejmou součástí každodenního života lidí, a to profesního i osobního. Přívlastky jako „nejskromnější umění" nebo „umění pro všechny" jen dokazují její univerzálnost a širokou dostupnost. Stala se uměním, průmyslem, koníčkem i terapií... Internetový portál Google nabízí jen pro anglickou variantu „photography" více než čtvrt miliardy odkazů.

Fotografie je obecně definována jako proces získávání a uchování obrazu za pomoci specifických reakcí na světlo, a také jako výsledek tohoto procesu. Znamená získání záznamu světla tak, jak jej odrážejí objekty, na světlocitlivé médium pomocí časově omezené expozice. Proces je uskutečněn mechanickými, chemickými nebo digitálními přístroji - fotoaparáty.

Samotný pojem *fotografie* je mnohem starší než pojem fotoaparát - vymyslel ho v roce 1839 německý astrolog Johann Mádler. Pochází z řeckých slov phos („světlo") a graphis („štětec", „psací hrot") nebo graphé, což dohromady dává „kreslení světlem" nebo „zprostředkování pomocí obrysů" nebo zkrátka „kreslení".

Historie fotografie je poměrně mladá. Samotnému vynálezu fotografie předcházelo objevení principu temné komory (camera obscura), jež je připisováno arabskému učenci Hasanovi ibn Hasanovi kolem roku 1000. Camera obscura je krabice, do níž malým otvorem v přední stěně pronikají světelné paprsky a na protilehlé stěně krabice vytvářejí převrácený obraz. Do vynálezu fotografie uplynulo ještě dalších 900 let plných experimentů, pokusů i omylů. „Vynález fotografie nepatří do kategorie těch objevů, jež byly učiněny šťastnou náhodou. Stal se logickým důsledkem technické vyspělosti lidské civilizace a současně potřeb a požadavků lidské společnosti a kultury určitého období" (Šamšula, Šmíd, 2005, str. 13).

Pravděpodobně nejstarší dochovaná fotografie - *Pohled oknem na dvůr-Je* z roku 1822 (některé zdroje uvádějí 1826), byla zhotovena N. J. Niěpcem na citlivé vrstvě asfaltu na skleněné desce. Niěpce ji exponoval 8 hodin. Tento objev kreslení sluncem nazval heliografie. Litografický kámen postupně nahradil jinými podložkami, až skončil u skla, mědi, zinku a stříbra. Později vznikl snímek *Prostřeného stolu,* který byl dlouho považován za nejstarší dochovanou fotografii. Tímto okamžikem byl odstartován sled dalších vynálezů, které výraznou měrou přispěly k vyvinutí fotografie, kterou známe

dnes. Mezi těmi nejdůležitějšími vzpomeňme:

1837 - vynález daugerrotypie - umožnila získat ostřejší fotografii při expozici trvající jen několik minut.

1884 - George Eastman vyrobil první fotografický film, který zbavil fotografy nutnosti nosit s sebou fotografické desky a jedovaté chemikálie. V roce 1888 uvedl první filmový fotoaparát pod obchodním názvem Kodak.

1907 - technika barevné fotografie autochrom patentována bratry Lumiérovými v Paříži.

1908 - patent prvního barevného filmu. Barevný negativní film je složen ze tří na sebe přiléhajících citlivých vrstev, ze kterého každá obsahuje krystaly bromidu stříbrného, stejně jako to je u černobílého filmu. Horní vrstva je nejvíce citlivá k modrým, středně zeleným a spodní k červeným paprskům.

1925 - na trh byl uveden fotoaparát Leica, používající 35mm film, který se od té doby stal standardem maloformátové fotografie.

1963 - firma Polaroid vyvinula emulze umožňující vytvářet barevné snímky, které nepotřebovaly žádné další zpracování, a fotografie se na nich objevila několik minut po expozici (tzv. okamžitá fotografie).

1969 - vynález digitální fotografie - George Smith a Willard Boyle vynalezli snímače typu CCD.

1981 - společnost Sony vyrobila první fotoaparát, který místo filmu na chemickém principu zaznamenával obraz na elektronické prvky CCD. Jeho analogové výstupy se zapisovaly na disketu.

„S vynálezem fotografie vznikl nový druh obrazu, v němž podstatnou roli při jeho vzniku hraje technika a mechanizace přejímající manuální práci při tvorbě záznamu skutečnosti. Nová technologie nebyla už založena na rukodělném, nýbrž na fotochemickém procesu. Po staletí lidé zachycovali obraz světa pomocí rukou, s vynálezem fotografie tak činil zprostředkovaně přístroj, což byla zcela nová kvalita v Procesu zobrazování" (Ševelová, 2007).

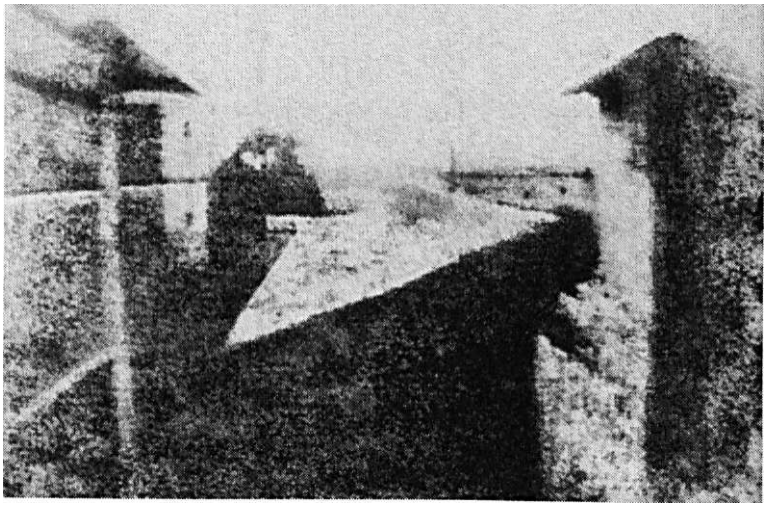

Obrázek 1: Joseph Niecephore Niepce - Pohled oknem na dvůr

4.2. Základní kategorie práce s fotoaparátem

Clona a hloubka ostrosti

Otvor pro vstup světla je vybaven clonou, umožňující měnit jeho velikost a tím ovlivňovat množství vnikajícího světla a tím i výslednou světlost fotografované scény. Zároveň platí, že čím je otvor menší, tím je paprsek dopadající ze zachytávaného objektu užší, a jeho obraz je tudíž na výsledném snímku ostřejší - se vzrůstajícím zacloněním tedy roste hloubka ostrosti (oblast před i za zaostřeným místem, v níž se budou předměty stále jevit jako ostré).

Vzhledem k tomu, že množství dopadajícího světla závisí i na ohniskové vzdálenosti objektivu (ta v praxi určuje „přiblížení", neboli prostorový úhel, který bude fotoaparát snímat), neuvádí se clona v absolutních jednotkách, ale používá se tzv. clonové číslo, které vyjadřuje poměr ohniskové vzdálenosti (značené f) a otevření clony. Minimální hodnota clonového čísla se označuje jako světelnost objektivu.

Závěrka

Dalším důležitým prvkem fotoaparátu je závěrka, jejímž primárním úkolem je bránit dopadu světla na citlivou vrstvu ve chvíli, kdy se nefotografuje. Doba otevření závěrky při expozici také ovlivňuje snímek - čím déle je závěrka otevřena (tato doba se nazývá expoziční čas), tím více světla dopadne na citlivou vrstvu. Současně ale delší časy expozice způsobují pohybovou neostrost - rozmazání objektů, které se za dobu otevření závěrky pohnuly. Krátká expoziční doba naopak dokáže velmi rychlé děje „zmrazit".

Základní rozdělení fotoaparátů

Podle citlivé vrstvy:

" deskové - světlocitlivá chemická vrstva je nanesena na skleněné desce, tento typ se využíval na počátku fotografování

- filmové - roli světlocitlivé vrstvy hraje celuloidový pás pokrytý chemikáliemi, reagujícími na světlo svoji přeměnou; v laboratoři je pak snímek vyvolán - přeměněné chemikálie se další reakcí změní na zabarvené a tím vzniká obraz
- digitální - jako světlocitlivý prvek je v nich senzor CCD nebo CMOS, zachycené informace jsou pak digitálně zpracovány do snímku.

Podle konstrukce:

- hledáčkové - fotograf komponuje scénu hledáčkem - zvláštním průzorem vedle objektivu
- jednooké zrcadlovky (SLR) - aparát je vybaven sklopným zrcadlem: při kompozici scény se fotogram dívá přímo skrz objektiv, při expozici se zrcadlo sklopí a exponuje se na citlivou vrstvu; do této kategorie lze řadit i tzv. nepravé zrcadlovky (SLR-like), které sice zrcadlo nemají, ale při kompozici scény fotograf vidí živý obraz ze senzoru na displeji
- dvouoké zrcadlovky (TLR) - aparát má dva objektivy; obraz z horního je odrážen pevným zrcadlem na matnici, dolní slouží výhradně pro expozici.

Základní vybavení fotografa

Kromě samotného přístroje bude fotograf potřebovat i další vybavení - v závislosti na typu využívaného fotoaparátu a očekáváních autora:

- objektiv (širokoúhlý, základní, dlouhoohniskový) - týká se zrcadlovek, které mají možnost výměny objektivu
- sluneční clona, UV filtr, polarizační filtr, filtry s barevným efektem - všechny tyto doplňky se hodí pro objektivy zrcadlovky (SLR)
- stativ - využijí i majitele kompaktním přístrojů, nepostradatelný při snímcích s dlouhou expozicí (zabrání rozmazání snímku)
- paměťové médium - relevantní pro digitální přístroje, vzhledem na obrovskou kapacitu současných paměťových karet už není nezbytně nutné mít u sebe i náhradní kartu
- " náhradní zdroj (baterie) - týká sa především digitálních fotoaparátů, které jsou na spotřebovanou energii náročnější
- doplňky pro čistění objektivu.

4.3. Fotografie a terapie osobnosti

Samotný význam fotografie (jako obrázku) je ukotven spíše v individuální interpretaci vizuálních faktů (v mysli i srdci pozorovatele) než v této vizuální skutečnosti samotné. Každý jedinec má tendenci reagovat na podněty tohoto druhu (fotografie/obraz/film/...či jakýkoliv tvůrčí výsledek lidského ducha) různě - v závislosti na svých zkušenostech, očekáváních a postojích. Reakce lidí na fotografii (umění) tak mohou mnoho vypovědět o nich samotných.

Fotografie nabízí tiché mosty k vnitřnímu světu jejich vlastníka i tvůrce, poskytujíce mnohokrát silnější výpověď než slova. Na fotografii je tu nahlíženo více jako na způsob komunikace než jako na umění. Z těchto vztahů vycházejí různé fototerapeutické techniky a přístupy, mj.:

- terapeutické zaměření na fotografie vytvořené klientem
- terapeutická práce s fotografiemi klienta (fotografie, na kterých je klient, vytvořené jinými lidmi)
- práce s auto-portrétem
- rodinná alba a jiné auto-biografické sbírky
- auto-projekce vycházející z předpokladu, že význam snímku je dán primárně osobou pozorovatele v momentě pozorování (nejde tedy ani tak o nějakou konkrétní fotografii, ale o terapeuticky hodnotné osobní rozhraní mezi pozorovatelem a fotografií).

Terapie s využitím fotografie může být obzvláště účinná u lidí, pro které je verbální komunikace fyzicky nebo mentálně omezená. (Weiser, 2007).

„Vše kolem nás nějak působí, nějakým způsobem si toho všímáme, či nevšímáme, vidíme a vnímáme, či naopak přehlížíme jako něco, co pro nás „mlčí". Pokud se naučíme kolem sebe rozhlížet a vnímat své okolí každým „kouskem svého těla", pak se nám najednou začne stávat, že se vším, co je kolem nás, se dá nějak výtvarně pracovat a kamkoliv a na cokoli se podíváme, tak najednou slyšíme jak daný objekt „vypráví"" (Jílková, 2006, str.22).

5. Vlastní výzkum

5.1. S Fotoaparátem za poznáním - příklad konkrétního projektu celoživotního vzdělávání osob s mentálním postižením

Představení programu, plán výuky

Motto kurzu:

Hoc igitur queritur, ut Omneš Omnia Omnino doceantur.

Žádá se, aby všichni se učili všemu a důkladně.

Jan Amos Komenský

V září 2007 byl zahájen šestý ročník večerního celoživotního vzdělávaní - *„Sfotoaparátem za poznáním"*. Tento kurz je realizován pod záštitou Společnosti pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o.s. (dále SPMP[5]) Praha 5.

SPMP bylo založeno jako celorepubliková organizace v roce 1969. Sdružení je v České republice jednou z nejstarších dobrovolných organizací rodičů a příbuzných lidí s mentálním postižením, odborníků a dalších osob nebo skupin, včetně lidí s mentálním postižením. Podporuje všechny iniciativy zabezpečující trvalé zlepšování podmínek života mentálně postiženým občanům v rodinách a v péči sociálních a vzdělávacích zařízení. Organizuje a uskutečňuje rehabilitační a rekondiční pobyty, kvalifikační a rekvalifikační kurzy, vzdělává dospělé osoby s mentálním postižením, pořádá školící akce pro rodiče. Prosazuje zájmy postižených ve státní politice a legislativě, organizuje a pořádá odborná setkání a mezinárodní konference.

V současnosti probíhá pouze víkendové vzdělávání v rámci kurzu S fotoaparátem za poznáním (dále SFZP), kde se studenti pravidelně zúčastňují přednášek a doplňujícího programu. Studium je doplňováno exkurzemi a výlety. Studenti pravidelně prezentují své práce. Součástí vzdělávacího kurzu jsou také besedy s významnými osobnostmi naší kultury.

V předešlých ročnících měli studenti možnost naučit se technické základy zpracování fotomateriálu, ale poznali i zajímavosti z historie fotografie, získali znalosti z různých oborů fotografie (portrét, zátiší, krajina, architektura) i dovednost v konečné

[5] Původní název byl Sdružení pro pomoc mentálně postiženým, k 15. 2. 2007 se užívá nový název, a to Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o.s.

úpravě - v prezentaci fotografií. Výuka probíhala jednou týdně tři hodiny. Blok přednášek o fotografii byl doplněn stejným počtem hodin všeobecně vzdělávacích předmětů, kde si studenti rozšiřovali znalosti základního vzdělání, zdokonalovali se v orientaci ve společnosti a prohlubovali svoji samostatnost v projevu (např. výuka hudební výchovy, výtvarní výchovy, matematiky, atd.). Studium doplnily exkurze, výlety (např. ZOO Praha, Parlament ČR, Pražský hrad, ateliér profesionálního fotografa, aj.).

Ve školním roce 2004/2005 a 2005/2006 byly otevřeny dva kurzy - jeden pro začátečníky a druhý pro pokročilé. Ve školním roce 2006/2007 byl otevřen také víkendový kurz.

Samotná výuka fotografie v sobě zahrnuje více aspektů - není je to jen náhodné „ cvakání" snímků, ale účastníci mají možnost rozšířit si teoretické znalosti v oblasti fotografování (informace o fotografickém materiálu, o fotoaparátu, o technickém zpracovaní, možnostech konečné úpravy,...), jako i v jiných oblastech (např. při úkolu vyfotografovat určité architektonické památky jsou žáci nejdříve obeznámeni, jak fotografovat architekturu - jsou jim představeny ukázky, co architektura vůbec je; při samotné realizaci v terénu se učí rozlišovat konkrétní architektonické směry a poznávat historii konkrétních památek). Uskutečněním výuky v terénu, např. výletem, se podporuje orientace, samostatnost, komunikace (kupování lístků, cestování dopravními prostředky,...), je umožněný fyzický kontakt s okolím(např. návštěva ZOO).

Základním principem vzdělávacího projektu je vnitřní spjatost dvou okruhů aktivních činností studentů - princip integrované tématické výuky. Vyučovací předměty směřují k systematickému a komplexnímu pojetí učiva, přičemž jádro v nich tvoří nazíraná (fotografie), nebo reálně existující skutečnost (objekty živé a neživé, příroda, situace). Předměty český jazyk a literatura jsou prostředky pro rozvoj poznání [a] prožitku fotografie. Přírodní vědy jako zeměpis, biologie a ekologie, společenské vědy - občanská výchova a dějepis - poskytují rozvoj poznání, orientaci ve světě a ve vztazích. Estetická výchova, tedy hudební, výtvarná a dramatická výchova přináší •lustrující prožitkovou funkci (Frančeová In S fotoaparátem za poznáním 2003, s. 9.)

Praktické, teoretické, sociální a jiné dovednosti získané prostřednictvím tohoto Projektu jsou přínosem nejen pro jeho samotné účastníky, ale i pro jejich okolí (především pro rodiče), rozvoj zmíněných dovedností by byl v domácím prostředí značně omezený. Dalším přínosem je fakt, že aktivnější studenti mohou pomáhat těm, kteří nejsou schopni pracovat úplně samostatně. Učí se tímto způsobem spolupracovat,

předávat si své zkušenosti, diskutovat. Tento aktivní přístup otevírá možnosti rozvoje v oblasti volné tvorby. Častá jsou společná hodnocení práce studentů, kdy autor přibližuje, jak jeho dílo vzniklo, co se mu líbí, atd. Ostatní studenti se prezentujícího mohou ptát a také jeho práci hodnotit. Společná hodnocení - hodnocení kolegů i sebehodnocení - studenty učí vnímavosti a radost z výsledků práce je vede k přemýšlení o nových tématech.

Vlastní tvorba studentů je často důležitým zdrojem informací pro okolí. Dostává se nám tak možnosti nahlédnout do „jejich světa", což je u některých lidí s mentálním postižením někdy těžké. Fotografie tedy funguje jako prostředek sebevyjádření, usnadňuje komunikaci, což platí obecně (nejen u mentálně postižených).

V neposlední řadě následné vzdělávání těch, kteří z různých důvodů neměli možnost vzdělávání, nebo ji dostatečně nevyužili, pomáhá těmto osobám k vyššímu sebevědomí, k navazování nových přátelství, k začleňování se do společnosti.

Struktura výuky a návaznost informací

¡gg

""I

• v.

» 1

i

FOTO: Norbert ZaliS

SDĚLENÍ

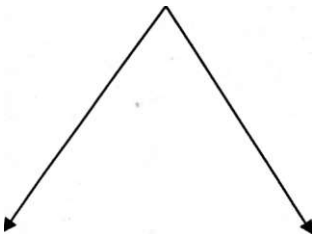

TECHNIKA ZPRACOVANÍ | PROŽITEK | INFORMACE

FOTOAPARAT
FOTOGRAFICKÝ MATERIÁL

slovně vyjádřit
snímek

koně

TECHNIKA FOTOGRAFOVANÍ
TECHNIKA ZPRACOVÁNÍ

co je kůň?

vývoj, historie

KONEČNÁ ÚPRAVA

VYLEŤ
CESTA ZA POZNÁNÍM

ALBUM ADJUSTACE UŽITKOVÝ PŘEDMĚT

1
spolupráce v kolektivu,
komunikace,
cestování dopravními
prostředky,
orientace,
nákup jízdenek
návštěva hřebčína

Zdroj: Frančeová Eva

Školní rok

Při slavnostním zahájení školního roku obdrží studenti Studijní průkaz a zároveň i studijný plán. Studium je určeno pro všechny absolventy základní školní docházky ve speciálních školách. Horní věková hranice není omezená, počet studentů v jedné skupině je maximálně 10. Výuku fotografie zajišťuje lektorka paní Eva Frančeová s asistentem, všeobecně vzdělávací předměty vyučují učitelé *Základní školy praktické a Základní školy speciální Lužiny* Prahy 5.

Příklad časového plánu školního roku

1. ročník obsahoval celkem 32 přednášek po třech hodinách v určeném časovém intervalu - jednou týdně. Do kurzu bylo zapsáno 8 studentů.

Ukázka plánu výuky ve školním roce 2002/2003:

TERMÍN		*VÝUKA - FOTO*		*VŠEOBECNĚ VZDĚLÁVACÍ PŘEDMĚTY*	*EXKURZE, VÝLETY*
1.	26.9.	**Zahájení školního roku** 2002/2003			
2.	3.10.	**Co je fotografie ?**			
		Co říkají dějiny fotografie?			
		2.	10.10.	**Čj - sdělení formou dopisu**	
3.	17.10.	**Fotografické přístroje**		**Rozvoj hudebních dovedností**	
		Doplňky fotografické výzbroje		**dílny-zhotovení fotorámečku** I.	26.10.
					NTM, Praha I.část
			24.10.	**prohlubování a upev. mat. znalostí**	
		3.			
4.	31.10.	**Technika negativního procesu**		**Zdravotní TV**	
		Negativní materiály		**Zdravotní TV**	
		4.	7.11.	**Práce s papírem, fotorámeček** II.	14.11.
5.	14.11.	**Exkuze** FOTOLAB		**Rozvoj hudebních dovedností** Čj - psaní adresy, křížovky	**exkurze FOTOLABU,a.s.** 19.11. vernisáž výstavy
		5.	21.11.	M - jednotky hmotnosti	vystoupení

6.	28.11.	Pozitivní materiály		Práce s papírem, vánoce	
		Technika pozitivního procesu		Opakování koled	
		6.	5.12.	Pečení vánočních perníčků	
7.	12.12.	Portrét		Pečení vánočních perníčků	
		Autorský kalendář		Pečení vánočních perníčků	
		7.	19.12.	Zdobení perníčků	
8.	9.1.	Zátiší		Studené mísy, prostírání	
				VÁNOČNÍ POSEZENÍ	11.1. NTM, Praha II. část
		8.	16.1.	Hry na rozvíjení paměti	
9.	23.1.	Reportáž		Rytmické cvičení, L.Daniel 1.lekce	
				Výroba svícnu 1.část	
		9.	30.1.	M - číselná řada	
10.	6.2.	Zvláštní techniky I.		Zdravotní Tv	
				Zdravotní Tv	
					8.2.
		10.	20.2.	Společenské a počítačové hry	
11.	27.2.	Zvláštní techniky II.		Rytmus 3/4, L.Daniel 2.lekce	
				Výroba svícnu 2. Část	
		11.	6.3.	M - práce s penězmi	
12.	13.3.	Zvířata		Ubrousková technika	
				Ubrousková technika	
					15.3.
		12.	20.3.	Řešení rébusů a křížovek	ZOO
13.	27.3.	Architektura		Nota, pomlka, L.Daniel 3.lekce	
				Výroba PVC vázy	
					30.3.
		13.	3.4.	M - sčítání	
14.	10.4.	Krajina		Velikonoce - dekorace	
				Velikonoce - dekorace	
					12.4.
		14.	17.4.	Velikonoční zvyky, hry, písně Nota osminová, L.Daniel 4.lekce	
15.	24.4.	Konečná úprava fotografií Prezentace fotografií		Výroba kartonové krabičky	
		15.	15.5.	M - násobení	
16.	22.5.	Předložení závěrečné práce Hodnocení		Zdravotní TV Zdravotní TV	
					24.5.
		16.	29.5.	Sestavení kroniky letošního	Výlet

				kurzu	
				Rytmické cvičení, L.Daniel 5.lekce	
				Výroba sádrového odlitku	
17.	5.6.	Ukončení školního roku 2002/2003			
	1.7.	Výstava prací studentů		ACADEMIA, I.patro, Václavské nám.	vernisáž

Pro zajímavost přikládám plán víkendového kurzu školního roku 2006/2007. Porovnání plánů jednotlivých ročníků dokazuje také odborný růst studentů SFZP.

termín	*VÝUKA*
16.9.	téma: NALEZENÉ ZÁTIŠÍ, detaily mého města
30.9.	výlet na Klubovou výstavu ICO (plemeno Japan-chin), Středokluky
7.10.	téma: ART SAFARI 12 14:00 Výtvarná dílna pro děti - Zuzana Tatarová 15:50 zahájení výstavy 16:00 Sylvie Krabová - Šansony
22.10.	Klubová výstava Japan klubu, Praha 13, K Vidouli 727
27.-	POZOR! Vyhodnocení fotografické mezinárodní soutěže 1 .ročníku a výstav fotografií
29.10.	Víkendový pobyt Karlovy Vary
4.11.	téma: PODZIMNÍ OBRAZY hodnocení fotografií výuka: barevná kompozice obrazu, fotografování podzimních obrazů
2.12.	téma: ZIMNÍ OBRAZY
6.12.	výstava - Klamovka, Praha 5, vernisáž od 17 hodin připravuje se VÁNOČNÍ VÝLET a VÁNOČNÍ POSEZENÍ
6.1.	téma: ZIMNÍ OBRAZY hodnocení fotografií výuka: barevná kompozice obrazu, fotografování zimních obrazů
3.2.	téma: BAREVNE SNY hodnocení fotografií výuka: barevná kompozice obrazu, fotografování
3.3.	téma: BAREVNE SNY hodnocení fotografií výuka: barevná kompozice obrazu, fotografování
14.4.	téma: JARNÍ OBRAZY hodnocení fotografií výuka: barevná kompozice obrazu, fotografování jarních obrazů
5.5.	téma: PŘÍPRAVA VÝSTAVY hodnocení fotografií, výběr kolekce fotografií pro výstavu
2.6.	téma: PŘÍPRAVA VÝSTAVY příprava výstavy výstava prací studentů, Radnice MČ Praha 13, od 17 hodin
Stálý úkol:	Informace o výstavách pořádaných v Praze, zajímavosti z České republiky a zahraničí

Výstupy

Na závěr je studentům předáno Osvědčení o absolvování vzdělávání. Vyvrcholením školního roku je zároveň výstava studentských prací.

V roce 2007 se uskutečnil již 6. ročník výtvarné fotografické soutěže pro fotoamatéry - osoby s mentálním postižením - *Fotografujeme: Já a mí blízcí.* Soutěž byla rozdělena do pěti kategorií: 1. Moji lidé, 2. Užívám si volného času, 3. Moje oblíbené zvíře, 4. Dokážeme chránit přírodu, 5. Volné téma.

Studenti kurzu SFZP pravidelně prezentují své práce na autorských výstavách, ale i na společných výstavách. Vystavovali již např.

Parlament ČR Praha - duben 2003

Literární kavárna Academia Praha - červenec 2003, 2004, 2005

Galerie U Sv. Anny Plzeň - říjen 2003

Čítárna u čerta s knihou Praha - listopad 2003

radnice MČ Praha 13 - 2003, 2004,2005, 2006, 2007

České centrum Moskva, Rusko - duben 2004

Handicap Praha - duben 2004, 2005

Palác knih Luxor Praha - 2004, 2005

Riga - Lotyšsko 2005

Bratislava - Slovensko 2005

Altán Klamovka, Praha 2005, 2006, 2007

Plzeň - radnice 2006

Pražský dům Brusel, Belgie - 2006 a další

Výstava s názvem ***Praha - jak ji vidíme*** a realizace vernisáže se uskutečnila za pomoci pracovníků Pražského domu v Bruselu.

Celý vystavený soubor fotografií o Praze se setkal s velmi pozitivním hodnocením a s velkým obdivem. Studenti poukázali na dovednost osob s mentálním postižením v této oblasti, což bylo i úkolem této výstavy.

Výstava se konala v době mezinárodní konference „Evropa v akci 2006" v Bruselu věnované celoživotnímu vzdělávání osob s mentálním postižením. Studenti se aktivně zúčastnili této konference, kde fotografovali, zhotovovali fotografie - pohlednice pro účastníky na památku. Jejich fotografie byly vybrány i na plakát konference, který se rozdával při závěrečném setkání účastníkům konference.

Po celou dobu pobytu studenti neustále fotografovali a připravovali dokument o Bruselu. V Praze nás potom čekal nelehký úkol vybrat soubor cca 70 fotografií pro výstavu ***Brusel - jak ho vidíme,*** která se konala v prostorách radnice MČ Praha 13. (http://www.spmp-praha5.org/PREZENT_index.htm. 3.4.2008.)

V příloze č. 1 dokládám výběr fotografii: Brusel - jak ho vidíme a Praha - jak ji vidíme.

Ediční činnost

SPMP Praha 5 se od roku 2003 věnuje pravidelnému vydávání publikací, které seznamují s problematikou osob s mentálním postižením a s možnostmi zařazení handicapovaných do společnosti. Dvě publikace byly i oceněny na významné úrovni: II. cena za publicistické dílo Vládního výboru pro zdravotně postižené občany v roce 2005; ocenění odborné poroty SCHOLA NOVA 2003. Pro členy SPMP Praha 5 vychází informační nepravidelník Info-Mozaika.

Mezi další aktivity tohoto druhu patří vydávání katalogů pohlednic prezentujících fotografie studentů večerní školy S fotoaparátem za poznáním a fotografie zaslané do fotografické soutěže Fotografujeme: Já a mí blízcí.

Pro rok 2007 vydal *Ústav pro informace ve vzdělávání* kalendář s fotografiemi studentů večerní školy SFZP.

Vydané publikace

DENÍK MÉHO SYNA - Nebyl jsem vyřazen ze života

Knížka je rozdělena na dvě hlavní části: první má formu fiktivního deníku mentálně postiženého chlapce Emila (syna autorky); druhá obsahuje příspěvky přizvaných odborníků. V příloze potom čtenář najde množství praktických informací, kontaktů a odkazů.

Jak je uvedeno na obálce: je to příběh autentický a působivý, z jehož pozadí můžeme zaznamenat mnohé, co se dočteme v odborných publikacích a čím žije dítě i rodina mentálně retardovaného dítěte. Matce Evě se podařilo citlivě a s porozuměním

vyjádřit Emilovi pozitivní i méně příjemné, nesrozumitelné zážitky na cestě od narození do dospělosti.

DOPISY JANĚ

Dopisy Janě navazují na publikaci *Deník mého syna.* První část je ve formě dopisu matky své dceři s mentálním postižením. Tenhle příběh matky a dcery dává cenný náhled na vývoj jejích vztahu, radosti a starosti, co může být pro rodinu s podobným problémem povzbuzující. Druhá část knihy obsahuje vzpomínky pedagogů, kteří provázeli Janu v průběhu jejího života. Informační příloha obsahuje ucelený přehled důležitých školských předpisů, adresář provozovatelů celoživotního vzdělávání a podporovaného zaměstnávání, přehled míst pomáhajících profesí a svépomocných sdružení, jako i webové stránky s touto problematikou.

POD KŘÍDLY MÚZY

Kniha je sbírkou básní autora s mentálním postižením - Martina. Inspirací mu byly především texty Karla Kryla. Texty jsou doplněné ilustracemi - koláží Martinových spolužáků z večerní školy S fotoaparátem za poznáním.

CO JE TO VLASTNĚ ASISTENČNÍ PES

Kniha je zaměřená na problematiku soužití zdravotně postižených se psy. Chce ukázat, že pro mnohá postižení, a to jak tělesná, tak mentální, jsou vhodná malá, dokonce i ta nejmenší plemena. Největší pozornost je věnována plemeni Japan Chin, s kterým mají obě autorky vlastní dobré zkušenosti.

CESTY K VÍTĚZSTVÍ

Na pozadí příběhu Michala Danka prezentuje tato publikace sportovní aktivity pro osoby s mentálním postižením.

Michal je členem Univerzitního sportovního klubu Praha, je to náš první vítěz ze Světové olympiády 2003 v Irsku. Zúčastnil se již několika Národních her SO a úspěšně. Michal se věnuje atletice, plavání a hraje také stolní tenis. V roce 2002 byl vyhlášen nejlepším sportovcem USK Praha ve své kategorii.

Knížku doplňuje kapitola o sportu pro lidi s mentálním postižením (Speciální olympiáda, sportovní kluby, internetové odkazy.

PRAHA-Jak ji vidíme

Studenti večerní školy S fotoaparátem za poznáním dostali jako svůj semestrální úkol fotografovat Prahu. Každý student měl možnost si vybrat tu část Prahy, kterou dobře zná, ke které má vztah. V knížce se tak vedle sebe octli fotografie Starého města či Malé strany spolu s fotografiemi míst na první pohled nezajímavých a neznámých (která však autoři dokázali ozvláštnit svým osobitým pohledem).

Fotografie doplňují texty o Praze z per renomovaných českých spisovatelů a básníků.

V příloze č. 1 dokládám výběr fotografii:

- výstava *Brusel - jak ho vidíme*
- výstava *Praha - jak ji vidíme*
- výběr z prací Emila Frančeho
- výběr z prací Martina Urbana
- výběr z prací Michala Daňka
- výběr z prací Míši Bláhové
- výběr z prací Zdeňka Čáslavského

5.2. Učíme se fotografovat - vlastní projekt podpořený z programu Evropské komise

V roce 2003 jsem po dobu sedmi měsíců absolvovala Evropskou dobrovolnickou práci (dále EDS[6]) nedaleko německého města Halle - Westfahlen. Laichach-hof (název projektu a zároveň také název tohoto areálu) byla spíše rozlehlejší farma, fungující na principech antroposofické filozofie Rudolfa Steinera (waldorfská pedagogika), kde společně žili zaměstnanci a chovanci - kombinované postižení, mentální postižení bylo podmínkou pro přijetí. Společenství bylo strukturálně rozdělené do čtyřech skupin podle věku, které vzájemně spolupracovaly, ale většinu času trávily tyto skupiny samostatně (běžný denní režim - stravování, příprava do školy, ...). Pod vedením tamějších pracovníků jsem se spolupodílela na přípravě a také realizaci každodenních aktivit ve své skupině, individuální práci s jednotlivými dětmi (muzikoterapie, canisterapie, eurytmie, ...), podle potřeby jsem se s dětmi účastnila i výuky ve škole (ve waldorfské škole jako osobní asistent), aj.

Po skončení mé EDS jsem měla možnost dva roky realizovat vlastní projekt z grantu Evropských společenství - programu Mládež *Future Capital*[1] (ďalej FC). Jelikož moje dobrovolnická práce spočívala v práci s mentálně hendikepovanými lidmi, plánovala jsem FC taktéž uskutečnit právě v této oblasti.

V rámci absolvování povinné praxe týkající se mého následného studia (první ročník na UK Praha, Pedf.) jsem se setkala s projektem celoživotního vzdělávání osob s mentálním postižením *S fotoaparátem za poznáním.* Od září 2004 jsem se jako asistentka paní Evy Frančeové (lektorka výuky fotografie, zároveň poradce pro tento projekt) pravidelně spolupodílela na výuce tohoto kurzu. Právě tato práce a toto prostředí bylo inspirací pro uskutečnění mého projektu FC - *Učíme se fotografovat.*

Hlavním posláním projektu *Učíme se fotografovat* bylo poskytnout účastníkům příležitost seznámit se s oblastí fotografování, případně rozšířit své stávající dovednosti. Projekt volně navazoval na program celoživotního vzdělávání *S fotoaparátem za*

[6] Evropská dobrovolná služba umožňuje mladým lidem zapojit se individuálně nebo ve skupinách do dobrovolnických projektů konaných v zemích EU a v partnerských zemích. Projekty v délce 2 až 12 měsíců jsou zaměřeny na kulturu, děti a mládež, sport, sociální péči, umění, ekologii... (více informací na http://wvvw.mladezvakci.cz)

[7] Program MLÁDEŽ, Iniciativy mládeže - Budoucí kapitál (více informací na http://www. mladezvakci.cz)

poznáním a jeho realizaci podpořila Evropská komise. Do tohoto vzdělávání, které se uskutečnilo v podobě víkendových workshopů na různých místech (Praha, Plzeň, Bratislava a Kladno), jsme se snažili za asistence dvou přednášejících (Eva Frančeová a Zuzana Manová) aktivně zapojit také studenty kurzu celoživotního vzdělávání *S fotoaparátem za poznáním*

Popis činností

Projekt Učíme se fotografovat jsme zahájili 1. 4. 2005, trval 9 měsíců. Celkově se uskutečnily 4 workshopy :

- Praha, 6 žáků *Základní školy praktické a Základní školy speciální Lužiny* na Praze 5
- Plzeň, 1 účastnice na základě inzerátu v místních novinách
- Bratislava, 6 členů *ZPMP* (Združenie na pomoc 1'uďom s mentálným postihnutím v Slovenské republice)
- Kladno, 8 klientů *Zahrada, poskytovatel sociálních služeb.*

Podpůrná organizace pro tento projekt byla SPMP Praha 5, poradce Frančeová Eva, autor projektu Manová Zuzana, celkový rozpočet projektu 4.243 EUR.

Příklad programu workshopů Učíme se fotografovat v *Bratislavě:*

1.den

16.00- 17.30 hodin

- exkurze v provozu firmy FOTOLAB, přijetí ředitelem Fotolabu

2.den

9.00 hodin

- zahájení kurzu, představení účastníků, seznámení s projekty „S fotoaparátem za poznáním" a „Učíme se fotografovat"
- historie fotografie, fotografická technika, fotografický materiál, zpracování fotomateriálu
- práce s fotoaparátem

- jak fotografovat portrét, jak fotografovat zátiší

12.00- 13.00 hodin polední přestávka

13.30- 16.00 hodin

13.30 vernisáž výstavy, fotografování dokumentu

3.den

9.00 hodin

návštěva ZOO, jak fotografovat zvířata

práce s digitální technikou

vytváření fotodokumentu, portrétu v přirozeném prostředí,

15.00- 16.30 hodin

zpracování digitální fotografie (tisk už konkrétních snímků vytvořených v průběhu dne)

zhodnocení kurzu - účastníci dostanou prostor pro vyjádření svých dojmů, zhodnocení vlastní práce

19.00 hodin

návštěva *Slovenského národného divadla* (dále SND) Bratislava

Příprava

Podrobně jsme zvažovali celkový počet účastníků, stejně jako konkrétní osoby z projektu SFZP, které by byly schopné spolupracovat (např. vzhledem k jejich postižení, povahovaným rysům, ...). Dále jsme podrobněji rozpracovali program průběhu a návazně plán projektu z hlediska nároků na finance, čas a lidské zdroje.

Po schválení projektu jsme začali se samotnou realizací. Postupně jsme nakoupili technický materiál, pomůcky potřebné k výuce, na které jsme žádali finanční prostředky v rámci tohoto projektu.

Získaný grant umožnil financovat technický materiál (notebook, projektor, 2x digitální fotoaparát s příslušenstvím, digitální fototiskárnu, fotografický materiál), cestovní náklady, náklady na ubytování, návštěvu divadla, náklady spojené se zabezpečením projektu, náklady na zorganizování závěrečné výstavy, fotografické služby, náklady na tisk a ostatní materiál.

Ještě důsledněji jsme se snažili rozpracovat program celkového průběhu každého

workshopu samostatně. Na konkrétních místech jsme se snažili zajistit výuku, a to co se týče prostor k výuce a výletů do exteriéru (například exkurze na zámku Hluboká, výlet do ZOO, ...), a také zajistit ubytování, dopravu a stravu pro účastníky.

Nevyhnutelná pro nás byla i příprava v rámci našeho lektorského týmu (studenti kurzu SFZP a dva lektoři - Eva Frančeová, Zuzana Manová). Před každým workshopem jsme se sešli a dohodli jsme se, kdo ze studentů kurzu S fotoaparátem za poznáním (dále SFZP) se bude chtít zapojit a v jaké míře. Snažili jsme se, aby se podle možností každý student SFZP zúčastnil alespoň jednoho workshopu *Učíme se fotografovat.*

Výsledky

Cílové skupiny, které jsme v době workshopů navštívili, byli převážně lidé s postižením (mentální postižení, případně kombinované postižení - obdobná postižení mají rovněž studenti kurzu SFZP).

Cílem tohoto projektu bylo za aktivní spoluúčasti studentů kurzu SFZP přiblížit daným skupinám oblast fotografie. Bloky teoretických přednášek byly doplněné praktickými úlohami, ať už v improvizovaném ateliéru (fotografování zátiší anebo portrétu), či v terénu (například výlet do ZOO, prohlídka města, návštěva historických objektů, atd.). Součástí výuky byly rovněž exkurze ve fotografických laboratořích (vstříc nám vyšly společnosti FOTOLAB a Prestižfoto) a kulturní program ve volném čase - například návštěva SND v Bratislavě.

Plánem nebylo zahrnout účastníky všemožnými informacemi, spíše jim poskytnout základní orientaci v různých oborech fotografie a zaměřit se na praktickou oblast - fotografování podle předlohy (např. zátiší, portrét, ...), volné fotografování, fotografování v terénu (architektura, příroda, ...). Samozřejmě jsme se snažili zohlednit individuální zájmy.

Získaný grant nám umožnil zapojit do projektu i ty zájemce, kteří sami fotoaparát nevlastní - mohli fotografovat jak tzv. fotoaparáty na jedno použití, tak i digitálním fotoaparátem. Snažili jsme se je motivovat, aby vyzkoušeli obě dvě techniky, přičemž měli možnost snímky z digitálního přístroje bezprostředně po nafocení vytisknout pomocí přenosné tiskárny. Tím, že studenti kurzu SFZP byli zapojeni do workshopu, se jim otevřela jakási nová příležitost - sami mohli předat svoje dovednosti a dosažené úspěchy. Zvláště přínosný mi připadá určitý posun rolí, ke kterému tím

došlo: ze studentů se najednou stali učitelé, spolupráce s lektory výchozího kurzu SFZP byla nikoli v rovině učitel a žák, ale již na partnerské úrovni. Bylo znát, že ti, kteří se zapojili do několika workshopů, postupně získávali jednak větší zručnost, jednak sebedůvěru při prezentacích a rozhovorech s novými lidmi.

Tato setkání byla přínosná i v sociální oblasti - oživení každodenního stereotypu lidí s postižením, navazování nových přátelství. Společným úsilím jsme se snažili přispět k překonávání bariér mezi lidmi a v lidech samých. Každému byla poskytnuta možnost poznat částečně sám sebe v nové situaci - své možnosti, uplatnění, sebepojetí, což je u postižených lidí zvláště přínosné.

Výuka fotografie skrývá také podstatný sociálně-psychologický rozměr - je prostředkem sebevyjádření, sebeidentifikace s okolním světem a prezentace tohoto pohledu ostatním. Tato komunikace byla obohacením pro všechny zúčastněné - cílovou skupinu našeho projektu - lidi s mentálním postižením - ale i pro lektorský tým.

Ze strany studentů kurzu SFZP byla myšlenka zorganizovat jeden workshop v partnerské slovenské organizaci ZPMP (Združenie na pomoc l'ud'om s mentálným postihnutím) v Bratislavě přijatá velmi pozitivně. Samotná sdružení (SPMP a ZPMP) často spolupracují, vzájemné předávání poznatků je oboustranně přínosné, a to tím více, když klienti jedné organizace mohou předávat zkušenosti klientům druhé. Na tomto místě šlo navíc o vzájemné poznávání kultur obou zemí (ČR, SR), míst a tradic.

Koneční příjemci

Celkově by se dalo říci, že tímto projektem jsem se snažila poskytnout **příležitost:** *Studentům kurzu celoživotního vzdělávání SFZP* prezentovat svoje zkušenosti, úspěchy, konkrétní; dát jim tak možnost formou sebeprezentace (i na mezinárodní úrovní - prezentace v Bratislavě) zlepšovat své komunikační schopnosti; navazovat sociální kontakty; získat motivaci k neustálému získávání nových poznatků a doplňování vědomostí; …

Cílové skupině - lidem s postižením (nejčastěji mentálním, kombinovaným) poznat význam celoživotního vzdělávání; seznámit se s další činností pro volný čas, rozšířit své zájmy; najít nové přátele; …

Pracovníkům speciálních zařízení - seznámit se s jinými možnostmi vzdělávání

„chovanců" - tato zkušenost by mohla být impulzem (návodem) ať už k následné užší spolupráci se skupinou lidí spojených s kurzem SFZP, nebo k vytvoření obdobné aktivity ve vlastním prostředí; …

Kurzu SFZP - těžit z finanční částky žádané v rámci tohoto projektu, která umožnila zakoupit technické vybavení ke zkvalitnění dalšího vzdělávání studentů; předat své zkušenosti jiným skupinám (pokračování v organizaci workshopů i po ukončení projektu FC); …

Sobě samé - zorganizovat samostatně první vlastní projekt a tím získat řadu praktických zkušeností; přispět ke zkvalitnění života našich spoluobčanů se speciálními potřebami; …

Dopad na místní úrovni

Domnívám se, že přijetí bylo u všech čtyřech workshopů pozitivní. Na workshop v Plzni se bohužel dostavila jen jedna účastnice, ale i tak jsme kurz nezrušili (především s ohledem na naše studenty SFZP, kteří se na kurz těšili). Je třeba podotknout, že workshop v Plzni byl jako jediný zaměřený na širší veřejnost - inzerovali jsme včas naši nabídku v místním deníku. Z faktu, že se zúčastnila jen jedna osoba soudím, že většinová populace má stále značné zábrany ve vztahu k lidem s mentálním postižením. Zřejmě ještě nějakou dobu potrvá, než kurz organizovaný ve spolupráci s mentálně postiženými fotografy bude dostatečně „lákavý".

Několik málo účastníků již mělo zkušenost s fotografováním, ale pro většinu to bylo první „setkání" s fotoaparátem. O to silnější byly samozřejmě jejich dojmy - digitální fotoaparáty a možnost vytisknout snímek ihned po nafocení na přenosné tiskárně, měly velký úspěch.

Téměř všichni účastníci v závěru hodnotili, že kurz splnil jejich očekávání a povzbudil je k další práci. Se skupinou z Prahy a Kladna i nadále spolupracujeme.

Navazující činnosti a hodnocení

Na závěr každého workshopů jsme se snažili jeho průběh určitým způsobem

zhodnotit; mimo jiné na základě dotazníku předloženého účastníkům (vzor v příloze č. 2). Několik frekventantů neumělo psát, tedy jsme využili asistence našich studentů SFZP, kteří jim pomohli formulář vyplnit. Pro zajímavost dokládám v příloze č. 3 celkové hodnocení.

Některé z dojmů:

„Byla bych ráda, kdyby jste znovu přijeli."

„Bylo to moc hezký, jsem moc spokojený. Budu víc fotit a těším se na další setkání."

„Přijeďte ještě někdy, ráda bych si to zopakovala. Děkuji."

Dále jsme po každém workshopu provedli vyhodnocení v rámci lektorské skupiny.

Přínosná byla rovněž průběžná zpětná vazba ze strany účastníků kurzu *Učíme se fotografovat,* pracovníků příslušných zařízení a členů lektorského týmu: program jsme mohli podle potřeb a dotazů doplňovat nebo obměňovat a vyvarovat se určitých problémů.

Po ukončení projektu *Učíme se fogografovat* jsme zorganizovali závěrečnou výstavu nejlepších prací všech účastníků. Vernisáž proběhla 10. 5. 2006 v prostorách *Základní školy praktické a Základní školy speciální Lužiny* na Praze 5.

Setkání byla obecně přijímána pozitivně. Jsem přesvědčená, že kurzy ve velké míře splnili požadavky a očekávání, které jsme si předsevzali, a pro všechny zúčastněné byly obohacením. V příloze č. 1 dokládám krátkou fotoreportáž z projektu Učíme se fotografovat.

Projekt byl prezentovaný v následujících úrovních:

- Manová, Z. *Učíme sa (nielen) fotografovat'.* In: Mentální retardace, č.48, SPMP 2005
- Prezentace v Bratislavě při příležitosti 25.- výročí založení ZPMP v SR - konference Krok za krokom, 10.-12.11.2005 (příloha č. 5)
- Prezentace v Bruselu, International Congress Europe in Action 2006 - "Learning all our Lives", 18.-20.5.2006

Závěr

V diplomové práci jsem se věnovala tématu celoživotního vzdělávání lidí s mentálním postižením, konkrétně výuce osob s mentálním postižením v rámci projektu celoživotního vzdělávání S fotoaparátem za poznáním. Během svého působení v roli asistentky při realizaci tohoto kurzu celoživotního vzdělávání jsem se ujistila o skutečnosti, že edukace a zapojení do různých pracovních činností má pro dospělé osoby s mentálním postižením veliký význam. Jejich radost z každého povedeného snímku, snaha něčemu se naučit, jejich vytrvalost ve mně pokaždé vzbudila rozčarování - i navzdory své šikovnosti totiž ne všichni z těchto lidí mají možnost pracovat.

Focení během výletů, realizace výstav, plnění domácích úkolů (v rámci kurzu) je přínosné, ale jde také o to, že tito lidé potřebují odpovídající pracovní uplatnění. Práce je příležitostí k rozvíjení získaných dovedností a vědomostí a také prostředkem k vývoji osob (nejen) s postižením. Těmto lidem nejde ani tak o výdělek, ale chtějí být především součástí společnosti, přejí si být užiteční pro společnost a vykonávat smysluplnou činnost. Do budoucna je velkou otázkou, jak budou kurzy celoživotního vzdělávání reagovat na tuto výzvu. Také vzhledem ke skutečnosti, že množství a rozsah současné nabídky možností celoživotního vzdělávání je pro skupinu osob s mentálním postižením stále poměrně omezený.

I z tohoto důvodu hodnotím oblast fotografování jako výbornou zálibu. Zapojení osob s mentálním postižením do této činnosti dává jedincům s mentálním postižením prostor k seberealizaci a jejich hendikep ustupuje do pozadí. Fotograf s mentálním postižením v ničem neztrácí za fotografem bez postižení - cestuje, fotografuje, často jsou jeho výsledky v mnoha směrech i na lepší úrovni.

Na závěr bych ještě jednou ráda zdůraznila, že úlohou dnešní společnosti by mělo být řešit způsob a podmínky života lidí s mentálním postižením v komplexním pojetí a s ohledem na univerzální hodnotu každé lidské bytosti. Snaha však musí být zřejmá i ze strany osob s postižením. Tito lidé by měli chtít poznat své možnosti rozvoje a měli by být k němu také vedeni. Do jisté míry (kterou jim umožní stupeň jejich postižení) by měli převzít iniciativu a zodpovědnost za svou vlastní budoucnost.

Použitá literatura

BÉDI, P. *Specifika interiéru rodinného centra pro děti s různými typy postižení.* Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007.

BLAŽEK, B„ OLMROVÁ, J. *Krása a bolest.* Praha: Panorama, 1985.

BLAŽEK, B„ OLMROVÁ, J. *Světy postižených.* Praha: Avicenum, 1988.

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování.* Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

ČERNÁ, M., KVAPILÍK, J. *Zdravý způsob života mentálně postižených.* Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80 201-0019-9.

ČERVENÁ, E. a kol. *Dopisy Janě.* Praha: SPMP OV Praha 5, 2004. ISBN 80-211-0482-1.

DAŇKOVÁ, K. a kol. *Cesty k vítězství.* Praha: SPMP OV Praha 5, 2006. ISBN 80-903705-2-7.

Fotografujeme: Já a mí blízcí. Katalog fotografií 2. ročníku soutěže pro osoby s mentálním postižením. Praha: SPMP OV Praha 5, 2003.

FRANČEOVÁ, E. a kol. *Deník mého syna - nebyl jsem vyřazen ze života.* Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2002. ISBN 80-211-0418-x.

FRANČEOVÁ, E., HUTAROVÁ, I. *Co je vlastně asistenční pes?* Praha: SPMP OV Praha 5, 2005. ISBN 80-903705-0-0.

FRANIOK, P. Vzdělávání osob s mentálním postižením. Ostrava: OU v Ostravě, PdF, 2005. ISBN: 80-7368-150-1.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas.* Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178927-5.

HYAN, J. *Digitální fotografie.* Praha: JTH-SOFT, 1998. ISBN 80-238-3176-3.

CHVÁTALOVÁ, H. *Jak se žije dětem s postižením.* Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-588-1.

JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených.* Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-941-1.

JÍLKOVÁ, E. *Využití fotografie v terapeutické práci s problémovými uživateli drog.* In Arteterapie, 2006, č. 10, s. 18-22.

KING, J.A. *Fotografujeme profesionálně.* Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0998-8.

LANDISCHOVÁ, E. *Tanec a přirozený svět lidí s mentálním postižením.* Dostupné z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php'?id=537> [cit. 2008- 4-10]

LECHTÁ, V. ; MATUŠKA, O.; ZÁSZKALICZKÝ, P. *Nové cesty kpostihnutým lúďom.* Bratislava: Liečreh Gúth, 1997. ISBN 80967838-7-2.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti.* Praha: Avicenum, 1986.

MATĚJČEK, Z. Rodičům dětí s vážnějším mentálním postižením. Praha : Státní zdravotní ústav, 2000. ISBN 80-7071-147-7.

Národní program rozvoje vzdělávání v ČR, Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

NOVOSAD, L. Základy speciálního poradenství. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-197-5.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času.* Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky.* Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6

PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů.* Brno: MSD, spol. s. r. o. 2006. ISBN 80-86633-40-3.

Praha-Jakji vidíme. Praha: SPMP OV Praha 5, 2006. ISBN 80-903705-1-9.

PRŮCHA, J„ WALTEROVÁ, E„ MAREŠ, J. *Pedagogický slovník.* Praha: Portál, 1995.

Sfotoaparátem za poznáním. Praha: SPMP OV Praha 5, 2003. ISBN 80-211-0445-7.

Sebaobhajovanie - ako na to. Bratislava: ZPMP v SR, 2004. ISBN 80-969077-2-7.

SOUKUP, R. *Škola digitální fotografie.* Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1077-3.

SPITZING, G. *Nová učebnice fotografie.* České Budějovice: Nakladatelství DONA, 1993. ISBN 80-85463-31-8

SEVELOVA, I., TICHA, A. *Historie fotoaparátu a fotografie.* Dostupné z: <http://www.digimanie.cz/art doc-BBF913FF6AADB854C12572A20046586E.html> [cit. 2008- 4 -101

ŠIŠKA, J. *Mimořádná dospělost.* Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0992-4.

ŠVARCOVÁ, I. *Celoživotní vzdělávání pro všechny.* In Mentální retardace, 2004, č. 47, s. 1-3.

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace.* Praha, Portál, 2000. ISBN 80-7178-506-7

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace.* Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-545-8

ŠVARCOVÁ, I. *Večerní školy.* In Mentální retardace, 2003, č. 43, s. 11-12.

Umenie a tvořivost' hulí s mentálnym postihnutím. Bratislava: ZPMP v SR, 2002. ISBN 2-930078-78-2.

URBAN, M. *Pod křídly múzy.* Praha: SPMP OV Praha 5, 2005.

URBÁNKOVÁ, E. *Arteterapie.* Dostupné z: <http://www.ao.cz/user-article-

detail/arteterapie.html> [cit. 2008- 4-14]

VÁGNEROVÁ, M. a kol. *Psychologie handicapu.* Praha: Karolinum 2001. ISBN 80-7184-929-4.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

Vyhláška MSMT CR č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/wps/portal/ s. 155/6966/place> [cit. 2008- 04-01]

Vzdělávání jako pomoc pro samostatný život. Sborník příspěvků, přednášek a závěrečných hodnocení workshopů z mezinárodní konference, konané v dnech 20.-22.6.2002 v *Praze.* Praha: Modrý klíč, 2003. ISBN 80-902494-5-0.

WEISER, J. *Using PhotoTherapy techniques in art therapy and other counseling practices.* In: Canadian Art Therapy Association Newsletter, 2007, s. 4-7. Dostupné z: < http://www.phototherapy-centre.com/recommended readings.htm> [cit. 2008-04-20]

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Dostupné z: <http://portal.gov.cz/wps/portal/ s. 155/6966/placc> [cit. 2008- 04 -01]

Internetové odkazy

http://www.ao.c77

http://cz.wikipedia.org

http://www.dobromysl.cz/

http://www.mladezvakci.cz/

http://www.phototherapy-centre.com

http://www.spmpcr.cz/

http://www.spmp-praha5.org/

http://www.zahrada-u.sp.cz/

http://www.zpmpvsr.sk/

http://www.mpsv.cz/

Použité zkratky

FC- Future capital

SFZP - S fotoaparátem za poznáním

SPMP - Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o.s.

WHO - World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)

ZPMP- Združenie pre pomoc l'uďom s mentálným postihnutím

Přílohy

1. Práce studentů kurzu S fotoaparátem za poznáním:

   Výstava Praha - jak ji vidíme

   Výstava Brusel - jak ho vidíme

   Fotodokument z projektu Učíme se fotografovat

   Výběr z prací Emila Frančeho

   Výběr z prací Martina Urbana

   Výběr z prací Míši Bláhové

   Výběr z prací Zdeňka Čáslavského

   Výběr z prací Michala Daňka

2. Vzor dotazníku závěrečního hodnocení kurzu *Učíme se fotografovat*

3. Celkové hodnocení kurzu *Učíme se fotografovat* účastníky kurzu

4. Rozhovory:

   - rozhovor s Michalem - student kurzu S fotoaparátem za poznáním
   - rozhovor s Martinem - student kurzu S fotoaparátem za poznáním
   - rozhovor s paní Evou Frančeovou - organizátorka a lektorka kurzu S fotoaparátem za poznáním
   - rozhovor s matkou Mísí - studentky kurzu S fotoaparátem za poznáním

5. Prezentace, která byla připravena k výukovým účelům projektu Učíme se fotografovat. Mino jiné byla představena také na konferenci v Bruselu, International Congress Europe in Action 2006 - "Learning all our Lives", 18.-20.5.2006

1. Práce studentů kurzu S fotoaparátem za poznáním:

Praha - jak ji vidíme

Autor: Emil France

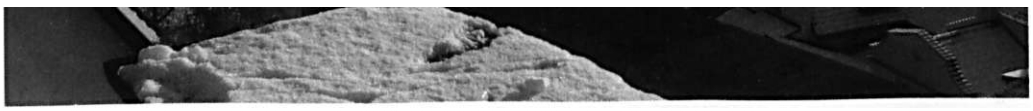

Autor: Emil France

Autor: Emil France

Autor: Zdeněk Čáslavský

Brusel - jak ho vidíme

Autor: Emil Franče

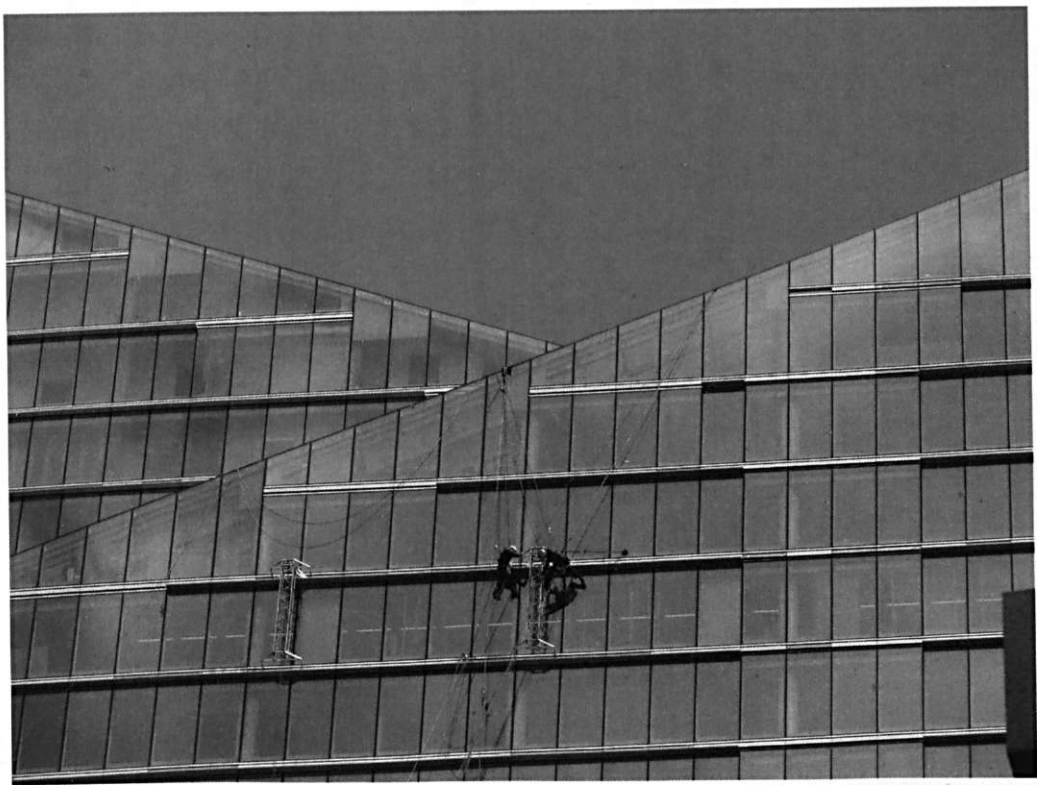

Autor: Michaela Bláhová

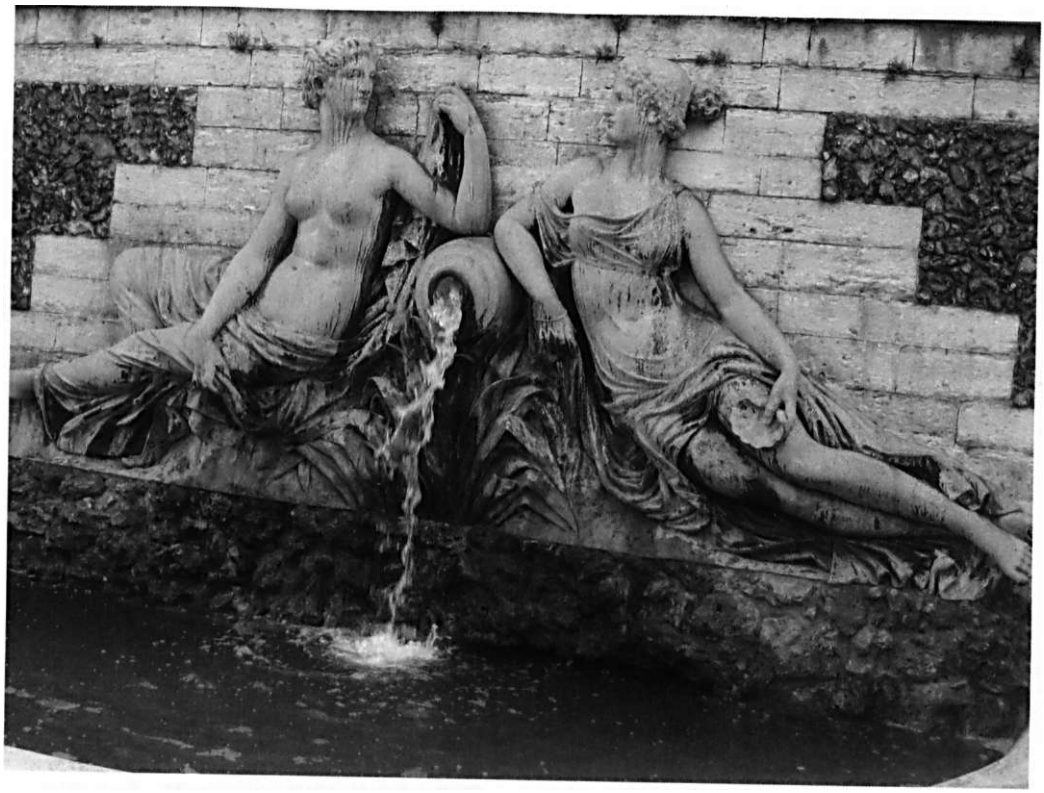

Autor: Radek Janoš

Autor: Martin Urban

Fotodokument z projektu Učíme se fotografovat

Výběr z prací Emila Franče

Výběr z prací Martina Urbana

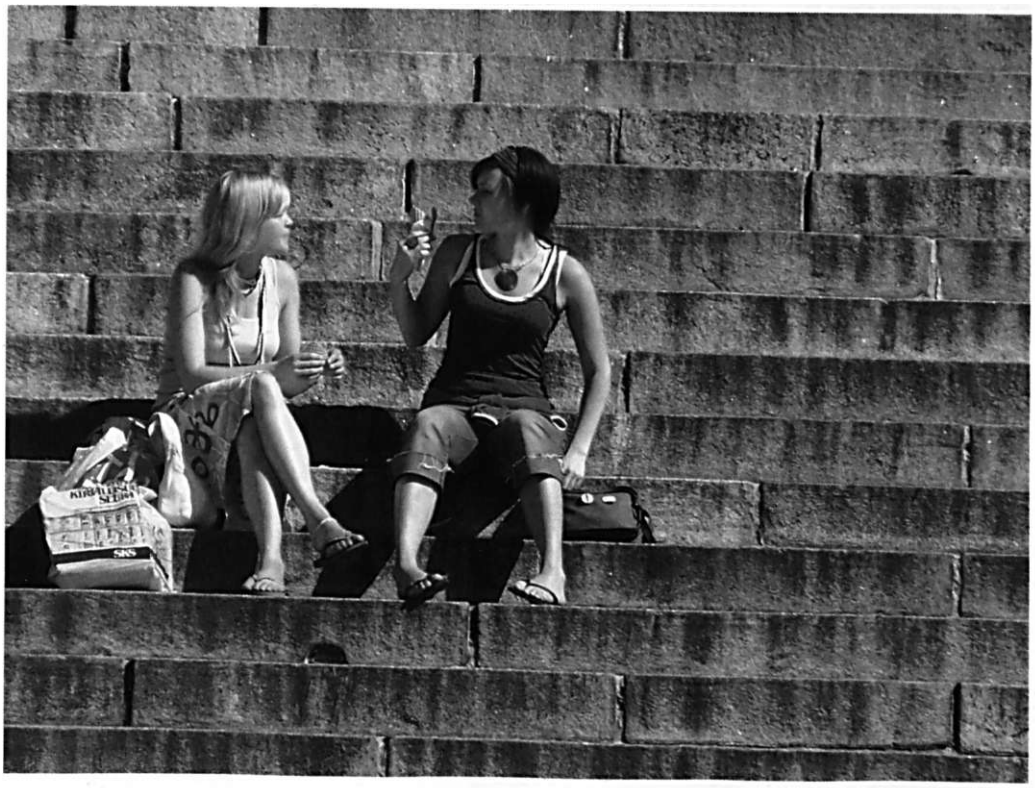

Výběr z prací Michala Danka

4

Výběr z prací Míši Bláhové

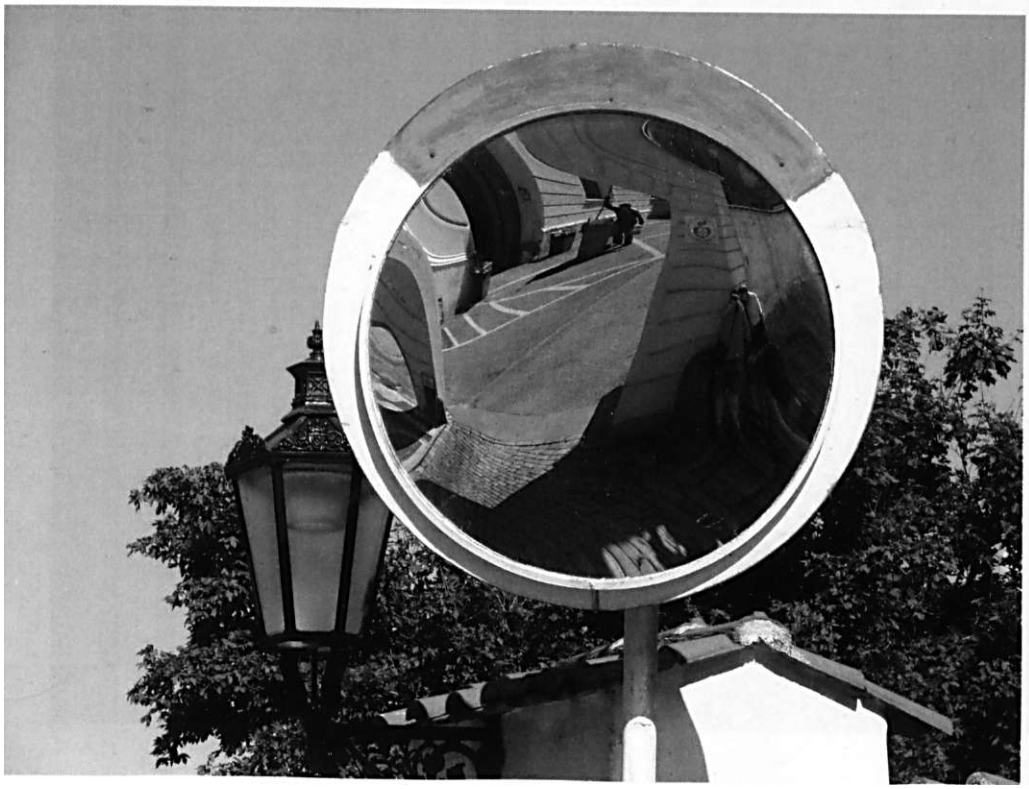

48
56
49
57
58

Výběr z prací Zdeňka Čáslavského

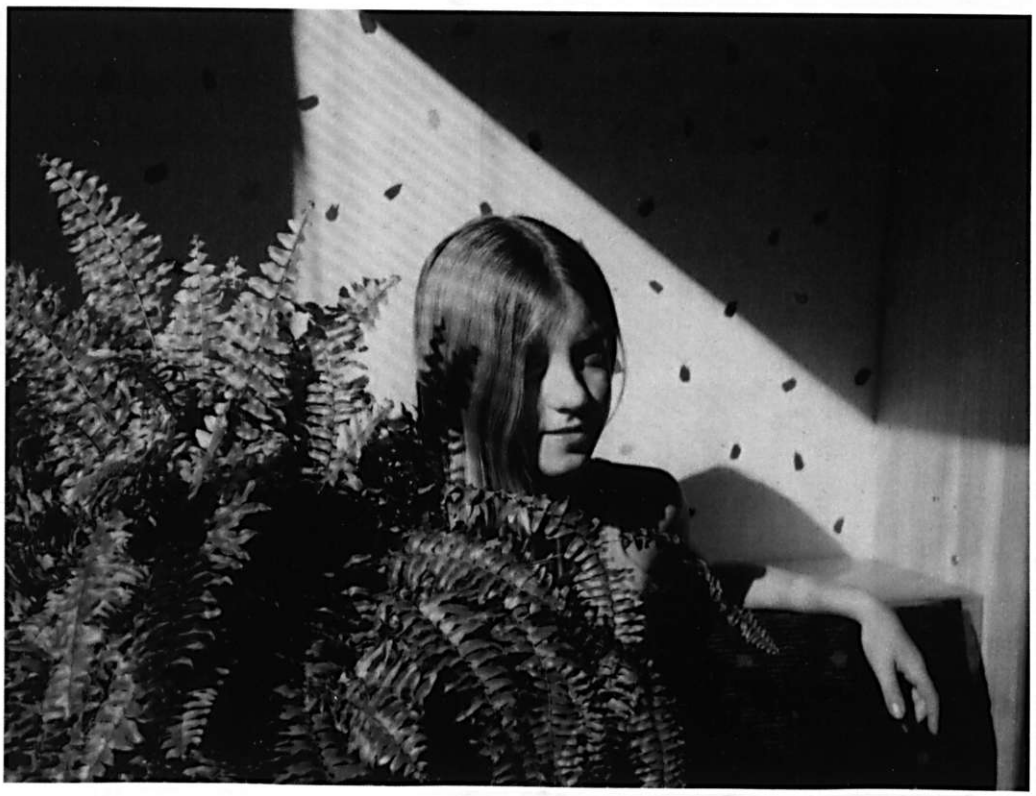

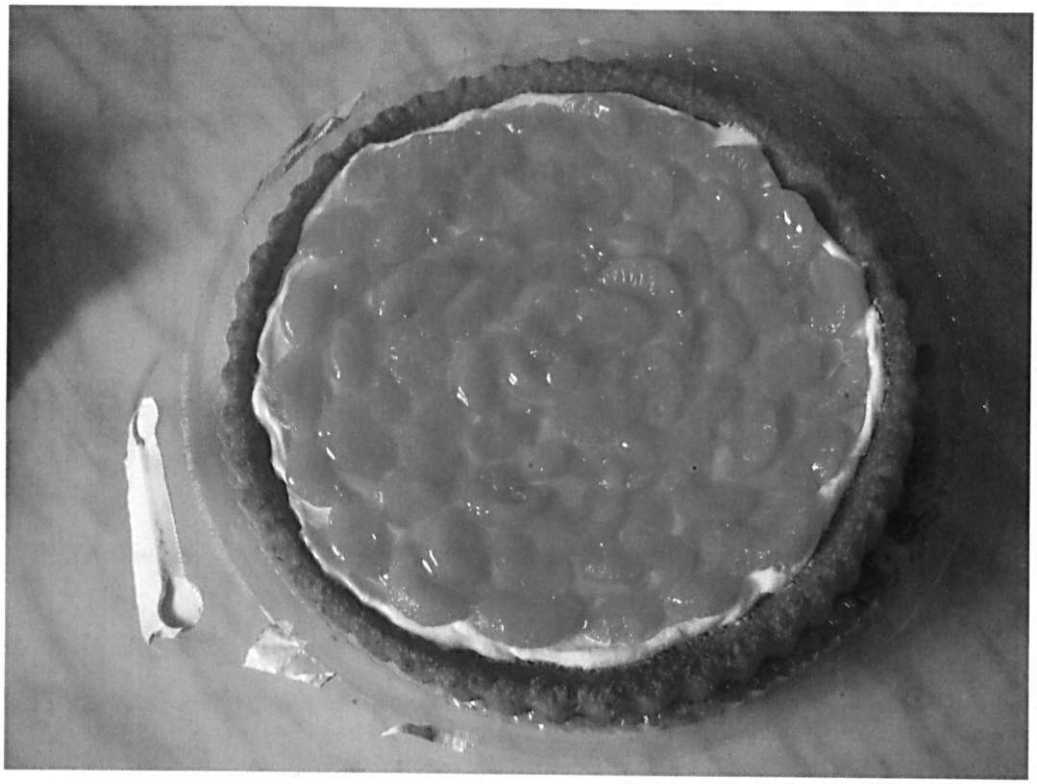

2. Vzor dotazníku na závěreční zhodnocení

Hodnocení

Prosím, ohodnoťte průběh kurzu Učíme se fotografovat - pomůžete nám tím vylepšit další nabízené vzdělávací aktivity. Děkujeme.

Hodnoťte jako ve škole známkou od 1 nejlepší do 5 nejhorší.

1. Přednášky lektorů: 1 2 3 4 5

2. Práce studentů večerní školy *S fotoaparátem za poznáním:* 1 2 3 4 5

3. Poskytnutý tištěný učební materiál: 1 2 3 4 5

4. Fotografování s digitálním fotoaparátem: 1 2 3 4 5

5. A jak hodnotíš ostatní aktivity (exkurze, výlety,...) 1 2 3 4 5

6. Povzbudil tě kurz *Učíme se fotografovat* k další práci s fotoaparátem?

Tvůj další komentář:

Jméno:

Datum: Místo:

3. Celkové hodnocení

Celkové vyhodnotenie

v stípcoch: vyhodnotenie podia zvolených kritérií

v riadkoch: vyhodnotenie podl'a miesta konania

	Kritériá hodnotenia					
Workshopy	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**	Priemer
Praha	1,20	1,40	1,00	1,20	1,10	**1,18**
Bratislava	1,00	1,83	1,17	1,33	1,00	**1,27**
Kladno	1,00	1,13	1,25	1,13		**1,13**
Priemer	**1,07**	**1,45**	**1,14**	**1,22**	**1,05**	**1.19**

Poznámky k tabul ke:

Použitá škála = 1 - 5 (1 = najlepšie)

Kritériá hodnotenia (v stípcoch):

A Přednášky

B Práca študentov

C Materiál

D Digitálna fotografía

E Iné aktivity (exkurzie, výlety)

4. Rozhovory

Rozhovor se studentem kurzu S fotoaparátem za poznáním (otázky)

1. Jak nejraději trávíš svůj volný čas?

2. Již několik let se aktivně věnuješ fotografování, navštěvuješ školu S fotoaparátem za poznáním, opakovanější prezentoval své práce na výstavách, slavil řadu úspěchů,....
Jak tuto oblast - fotografování - hodnotíš ty sám?

3. Sama vím, že jsi se v průběhu kurzu mnoho naučil. Čeho si nejvíc vážíš ty?

4. Co nejraději fotíš?

5. Jak hodnotíš práci/ úspěšnost svých spolužáků?

6. Dalo by se říct, že jsi se od svých spolužáků také něco naučil?

7. Vzpomínáš si na nějakou pěknou příhodu s fotografováním?

8. Máš i špatné zkušenosti?

9. A co tvoje jiné záliby?

10. A jaké máš plány do budoucna?

Rozhovor s Michalem - student kurzu S fotoaparátem za poznáním (odpovědi)

1. Já trávím svůj volný čas fotografováním, sportem, plavu a tančím a pro radost si zpívám, chodím na procházky.

2. Já se věnuji fotografování od mých deseti let a navštěvuji školu S fotoaparátem za poznáním již devátým rokem. Tuto oblast hodnotím za velmi úspěšnou a také mi to otevřelo, moc děkuji paní Frančeové za to, že pro nás dělá školu S fotoaparátem za poznáním. Teď se o mne zajímá jeden profesionální fotograf.

3. Naučil jsem se dobře fotografovat a cením si, že jsem mohl jet do Bruselu a kamarádů.

4. Nejraději fotím lidi.

5. Úspěch svých spolužáku hodnotím dobře.

6. Ano, naučil jsem se od spolužáků, jak fotit přírodu, zvířata, architekturu a jiné.

7. Když jsem fotil v Brusel, tak na mě udělali srandovní grimasu a já je vyfotil.

8. Také jsem dostal vynadáno, že jsem je fotil. Lidi se začínají chovat k postižením lépe. Když jsem jednou dostal epilepticky záchvat, tak mi nepomohli a teď už začínají pomáhat.

9. Plavání, angličtina, tanec a díky oáze chodím na angličtinu.

10. Mám plány do budoucna najít si slečnu.

Rozhovor s Martinem - student kurzu S fotoaparátem za poznáním (odpovědi)

1. Volný čas si zpříjemňuji poslechem hudby nebo hlasů ptáků.

2. Fotokurz mi přinesl spoustu zážitků i zkušeností. Na mnoho akcí, výletů a zahraničních pobytů s fotografováním bych se sám zřejmě nedostal.
Asi největší úspěch slavil fotokurz s výstavou „Praha jak ji vidíme" pořádanou v Pražském kulturním domě v Bruselu. Návštěvníci vernisáže se předháněli v získávání pohlednic vydaných k výstavě a bylo na nich vidět, že se jim výstava líbí.

3. V době, kdy jsem přišel do fotokurzu, už jsem něco o focení věděl, ale postupem doby jsem se naučil kompozici snímku, jak fotit krajinu, zvířata, portréty a pod.

4. Nejraději fotím zvířata v ZOO Praha. Kromě nich také zvířata a ptáky ve volné přírodě.

5. Svým spolužákům jsem přál vždy úspěch.

6. Obdivuji, jak dovede dělat portréty cizích lidí Michal D. Já se vždy zeptám, nebo se příliš dlouho připravuji a nic nevyfotím. Michal přiběhne a blikne. Mám se ještě co učit.

7. Loni y listopadu jsem s maminkou, s tetou a jejími 4 vnoučata byli na Lanzarote. Měl jsem štěstí, že se mi podařilo vyfotit volavku rusohlavou a to i přesto, že mi ji tetina vnoučata chtěla chytit - čímž mi ji docela poplašila.

8. Při fotografování před budovou Musaionu jsem musel čistit objektiv. Vzhledem k tomu, že jsem tekutinu kápnul na objektiv a nikoliv na hadřík, znehodnotil jsem si téměř všechny snímky afoťák musel několik hodin vysychat.

9. Mé další zájmy jsou cestování a ornithologie.

10. Pokračování focení v *ZOO a plánuji safari do Afriky.*

Rozhovor s matkou Míši - studentky kurzu S fotoaparátem za poznáním

1. Vaše dcera se již několik let se aktivně věnuje fotografování, navštěvuje kurz S fotoaparátem za poznáním. Se svými spolužáky, i na autorských výstavách, opakovaně prezentovala svoje práce, slavila řadu úspěchů,....
Jak to hodnotíte?

Velmi kladně. Nejen, ze se dceři posílilo sebevědomí, ale také široká veřejnost poznává, Že mentálně postižení nejsou žádné „chudinky", že jsou schopni samostatné práce. Vidí svět třeba jinak než my, ale všímají si často i maličkostí a souvislostí, které my nevidíme.

2. Jsem přesvědčená, že se v průběhu těchto let mnoho naučila. Čeho si nejvíc vážíte?

Posílení jejího sebevědomí, tím se více osamostatnila. Nepřijímá již jenom pasivně naše rady, ale prosazuje si své názory. Dokáže (částečně) komunikovat i s cizími lidmi, ne jen se svými známými.

3. Dcera se úspěšně umístila i v soutěži pro širokou veřejnost....

Zúčastnila se fotografické soutěže vydavatelství Zaket 8x4 a získala 3. místo (rok 2006 fotografie sochy Jana Nepomuckého v Uhříněvsi). Ve fotografické soutěži Japanchin klubu získala také 2. a 3. místo (rok 2006).

Na podzim roku 2006 zaslala fotografie do soutěže regionu Vysočina (nezískala žádné ocenění). Naposledy se zúčastnila fotografické soutěže Svazu českých fotografů (rok 2006 - zde také nebyla oceněná).

(V roce 2007 jsem pro velké pracovní vytížení, zdravotní a rodinné problémy zmeškala termín uzávěrky soutěže Svazu českých fotografů. Fotografii měla Míša vybranou, jen jí dát zvětšit a odeslat. Příští rok se polepším!)

4. Co nejraději fotí?

Krajinu, květiny, detaily (dlažba, poupata, struktura kůry...) a zvířata.

5. Dalo by se říct, že si se Vaše dcera také naučila něco od svých spolužáků?

„ O trkala se ", již se tolik nestydí nebo nebojí komunikovat s okolím.

6. A co vy, naučili jste se něco od Vaší dcery?

Určitě minimálně vidět svět i „jinýma očima". A respektovat její názor. Na začátku kurzu jsem byla přesvědčená, že jí musím stále radit, napovídat. Nutila jsem jí fotografovat podle mého názoru (zblízka, zleva zdola....) a pak jsem jí nechala udělat snímek podle jejího názoru. Poznala jsem, že mnohdy vidí fotografované objekty lépe a zajímavěji, než bych je viděla já.

7. A co spolupráce s rodiči/příbuznými spolužáků? Navázali jste v průběhu let užší kontakt?

Spolužáci jsou velmi samostatní, nepotřebují doprovod. Proto jsem bývala při hodinách jediný doprovod studenta. Na výstavách jsem se seznámila s několika rodiči, ale užší kontakty jsme nenavázali. Setkáváme se ale i při dalších akcích a pravidelných sportovních aktivitách našich dětí a zde již více komunikujeme.

8. Vzpomínáte jsi na nějakou pěknou příhodu s fotografováním?

Dcera nerada fotografuje lidi. Jednou při procházce okolo Hostivařské přehrady uviděla rybáře, který zrovna ulovil kapra. Nabídla jsem jí, že se zeptám, zdali si může rybu vyfotit. A zmíněný rybář nejen že rybu aranžoval, ale pak se zeptal zda vyfotí i jeho. A Míša s radostí souhlasila, přesto, že si všimla, že na cestě za námi se zastavovali lidé a sledovali celé dění. Pak nosila měsíc fotografie s sebou a nutila mne stále chodit k přehradě, aby fotky mohla věnovat.

9. Máte i špatné zkušenosti?

Nemám.

10. A co dceřiné jiné záliby?

<u>Hudební výchova</u> - v kulturním centru mentálně postižených Oáza: doprovod zpěváků na jednoduché Orfeovy nástroje (nejraději triangl - určuje rytmus), učí se hrát na klavír (za poslední rok se naučila číst pět not a hraje podle nich (dříve pouze zpaměti).

<u>Výtvarná výchova</u> - v kulturním centru Oáza (kresba, malba, koláže....)

<u>Sport</u> - plavání, stolní tenis, bocca - odvozeno z petanque, turistika po CR i v zahraničí). Reprezentovala CR v plavání na světových hrách speciálních olympiád v USA (rok 1995 = diskvalifikace z 1. místa za styl a 2. místo) a Irsku (rok 2003 = 2. a 5. místo). Také reprezentovala na národních hrách v Monaku (rok 2002 = 2. místo).

Pohybové aktivity - tančí v malém tanečním oddělení a v baletním souboru kulturního centra Oáza pod vedením členů baletního souboru Národního divadla. Vystupují pravidelně 2x ročně v pražských divadlech.

Velmi ráda chodí do divadla (nejraději na muzikály a balet), poslouchá CD se svými oblíbenými zpěváky (K. Gott, L. Bílá, H. Vondráčková, A. Langrová,. . . .), sleduje v televizi hudební a taneční soutěže. Také si nenechá ujít hrané pohádky a některé seriály (v současnosti je to „Ordinace v růžové zahradě").

11. A jaké má plány do budoucna?

Pokračovat ve svých zájmových aktivitách, pracovat, bydlet sama (její kamarádka získala místo v chráněném bytu). Ráda by, aby si její sestra otevřela cukrárnu nebo nějako kavárnu a tam by chtěla pomáhat s obsluhou, s úklidem, a v kuchyni.

Rozhovor s paní Evou Frančeovou - organizátorka a lektorka kurzu S fotoaparátem za poznáním

1. Již několik let se aktivně věnuješ fotografování, založila jsi a již šestým rokem vedeš kurz Celoživotního vzdělávání pro mentálně postižené S fotoaparátem za poznáním. Se svými studenty jsi opakovaně si prezentovala jejich práce na výstavách, slavila s nimi řadu úspěchů,....Jak to hodnotíš ty sama?

Myslím, že projekt fotografické školy je správná cesta k praktickému vzdělávání osob s mentálním postižením. Fotografie je tak velice lidem blízká a fotografování je činnost, která dokáže bourat komunikační bariéry. Já sama to mám vyzkoušené.

2. Jsem přesvědčená, že si se v průběhu těchto let taky mnoho naučila. Čeho si nejvíc vážíš ?

Vrátila se mi radost z obyčejné, jednoduché fotografie pořízené jen vnitřním citem.

3. Jak hodnotíš práci/ úspěšnost svých žáků?

U žáků jsem si velice cenila jejich nasazen. Ten, kdo se do fotografie zamiloval, fotografoval stále. Ten, kdo fotografoval jen pro vyplnění volného času, chyběl jeho fotografiím přirozený prožitkový náboj. Byly to studené obrázky.

4. A co spolupráce s rodičemi/příbuznými tvých žáků?

Většina rodičů své děti maximálně podporovala a podporuje.

5. Je něco, co by jsi doporučila lidem, který zvažují organizovat kurzy celoživotního vzdělávání pro lidi s mentálním postižením?

Přála bych jim velkou chuť něco takového začít a mít kolektiv organizátorii (kamarádů), který společně projekt dovede k dokonalosti. Bohužel, já jsem si postupem času uvědomila, že bez dostatečné podpory a spolupráce nejde projekt vzdělávání realizovat. Já sama pracuji na plný úvazek a mám postiženého syna a stále více mi chybí čas na všechno.

6. Vzpomínáš si na nějakou pěknou příhodu s fotografováním?

Se žáky na cestách za fotografií jsme toho zažili mnoho, byly to však drobné příhody, které u žáka -fotografa přerostly do „existenční situace". Vybité baterií v digitálním fotoaparátu a nemít možnost dát nové nabité, protože šije „pan fotograf" zapomněl. To byla tragédie. Nikdy nezapomenu na zdrcený výraz v tento moment u výborného žáka fotografa Zdeňka Č.

7. Máš i špatné zkušenosti?

Naleznou se i špatné, ale ta která mě velmi bolí je nadřazování některých žáků nad svými spolužáky a domýšlivě dávat najevo „Já jsem ten nejlepší".

8. A co tvoje záliby? Jak nejraději trávíš ty svůj volný čas?

Já jsem se díky tomuto vzdělávání vrátila více kfotografování. Získala jsem nové přátele. Nejraději trávím svůj volný čas - vezmu syna, naše psí holky a jdeme na procházku, výlet, nebo si dovolíme dokonce nějaký pobyt. Samozřejmě máme oba fotoaparáty a fotografujeme.

9. A jaké máš plány do budoucna?

Ráda bych se se žáky, kteří fotografii mají rádi nadále setkávala. Jinak fotografii jsem začala učit i na Základní škole praktické a speciální Lužiny v zájmovém kroužku fotografickém. I zde žáci projevují velké tvůrčí nadání. Určitě se budu fotografii věnovat i nadále. I pro mě fotografie udělala mnoho a tak ji neopustím.